

فصلنامه ژئوپلیتیک - سال بیستم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۳ Scopus

صص ۵۸ - ۹۷

واکاوی راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا پیرامون رفتار

ژئوپلیتیکی روسیه در دوره جو بایدن (۲۰۲۰ - ۲۰۲۴م)

دکتر حمیدرضا محمدی* - دانشیار گروه جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی،

تهران، ایران.

دکتر بهادر زارعی - دانشیار گروه جغرافیای سیاسی دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۳

چکیده

راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا، با توجه به ثابت بودن اهداف و ظرفیت اقتصادی، منابع طبیعی، موقعیت جغرافیایی، امنیت فیزیکی و گسترش ارزش‌های آن همواره میان دو نگرش انزواطلبی و گرایش بین‌الملل‌خواهی در فراز و فرود بوده است. آخرین سند راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۲۲ بخش مهمی از این سند دورنمای روابط سیاسی، امنیتی، تجاری، اقتصادی، فناوری و ژئوپلیتیکی دو کشور آمریکا و روسیه و متحدان آنها را طی حداقل یک دوره ریاست جمهوری (بایدن) در جهان نشان می‌دهد. راهبرد امنیت ملی آمریکا در دوره بایدن بیشترین توجه خود را بر روی چالش‌های ژئوپلیتیکی روسیه، جنگ روسیه علیه اوکراین، رقابت ژئوپلیتیکی روسیه با آمریکا و غرب تمرکز یافته است. در این پژوهش کوشش شده است تا از منظر راهبرد امنیت ملی آمریکا در دوره بایدن چالش‌ها و رقابت‌های ژئوپلیتیکی آمریکا با روسیه در ابعاد و حوزه‌های مختلف مورد بررسی و تحلیل ژئوپلیتیکی قرار گیرد. از این رو، نگرانی شدید آمریکا نسبت به چالش‌ها و رقابت‌های ژئوپلیتیکی روسیه در قلمروهای ژئواستراتژیک و مناطق ژئوپلیتیک جهان ضرورت پرداختن به رفتار روسیه را در راهبرد امنیت ملی کشور اجتناب‌ناپذیر ساخته است. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و شیوه گردآوری داده‌ها و اطلاعات اسنادی و کتابخانه‌ای است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که براساس دو سند راهبردی آمریکا و سند ائتلاف ناتو آمریکا از این زمان به بعد وارد یک چالش و رقابت ژئوپلیتیکی جدیدی با روسیه شده است که نتیجه آن ساختار جدید ژئوپلیتیک نظام جهانی و سیاست نوین جهانی را شکل خواهد داد و نظام بین‌الملل از حالت گذار ژئوپلیتیکی به ثبات نسبی در قلمروها و مناطق ژئوپلیتیکی خواهد رسید.

واژه‌های کلیدی: سند راهبرد امنیت ملی آمریکا، روسیه، ژئوپلیتیک، چالش ژئوپلیتیکی، رقابت ژئوپلیتیکی.

۱. مقدمه

روابط روسیه و ایالات متحده آمریکا را می‌توان نمونه روشنی از نزاع‌های ژئوپلیتیکی موجود میان بازیگران عرصه نظام بین‌الملل به شمار آورد. ایالات متحده آمریکا براساس راهبرد امنیت ملی خود یکی از واحدهای سیاسی است که در تقابل با روسیه در دوره‌های مختلف ریاست جمهوری این کشور با فراز و فرودهای زیادی مواجه بوده است. طی پنج دهه اخیر، بیشتر دولت‌ها با انتشار سند راهبردی در پی تشریح موقعیت و جایگاه کشورشان و نقش‌آفرینی آن در جهان امروز و رویکرد حکومت ایالات متحده آمریکا به مسائل و موضوعات ژئوپلیتیک جهان متغیر چگونه است و با چه سازوکار و شیوه‌ای در پی تحقق اهداف و منافع ملی خویشند. این اسناد راهبردی به طور کلی هدف‌ها، ابزارها و شیوه‌های استفاده از ابزارها را دربر می‌گیرد. به طور شفاف و دقیق می‌توان گفت، راهبرد در این اسناد، به معنی اهدافی است که در کوتاه‌مدت (در یک یا دو دوره ریاست جمهوری) برای تحقق آن کوشش می‌شود، این موارد را دربر می‌گیرد: عوامل یا منابع مورد استفاده، روش‌ها، شیوه کاربست عوامل یا همان رویکرد و نحوه اقدام برای تحقق اهداف است (Cancian and et al, 2017: 3). ایالات متحده آمریکا با انتشار سند راهبردی که شامل ابعاد سیاسی، اقتصادی، امنیتی، ژئوپلیتیکی، فناوری و زیست‌محیطی است تلاش می‌کند سرفصل کلی موضوع‌های خویش در ابعاد ملی و جهانی و همچنین وسایل و شیوه استفاده آنها را فراروی دیگر بازیگران، نهادها، متخصصان و صاحب‌نظران قرار دهد. بدین‌سان، آگاهی یافتن از هدف‌ها، تهدیدها و امکانات کنونی مورد نظر ایالات متحده آمریکا از جمله الزاماتی به حساب می‌آید که صاحب‌نظران و راهبردی‌های آن، خط‌مشی‌هایی برای تقابل با انواع تهدیدها و نحوه استفاده از فرصت‌های فرارو باید به آن تأکید خاصی داشته باشند و راهبرد لازم را ارائه دهند. ضرورت دولت ایالات متحده آمریکا به تهیه سند راهبرد امنیت ملی به تصویب قانون «گلدواتر- نیکلز» به سال ۱۹۸۶ باز می‌گردد. گفته می‌شود برداشت‌کننده ایالات متحده آمریکا بر اساس ناتوانی این دولت در دستیابی به هدف‌های دفاعی - امنیتی خود و نیز فضای بین‌المللی متغیر آن دوران دلیل تصویب قانون گلدواتر-نیکلز و ضرورتی که رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا به تدوین راهبرد امنیت ملی

لازم می‌دید باز می‌گردد. لازم به ذکر است این سند، به عنوان یک مدرک موجود از ضرورت‌های زندگی سیاسی ایالات متحده آمریکا محسوب می‌شود که سیاست‌ها و راهبردهای این کشور را منظم و قانون‌مدار می‌کند. در این سند به راحتی می‌توان ملاحظه کرد که اجرای سلطه و نفوذ ایالات متحده آمریکا به شکل یک امر ضروری و قابل قبول عرضه شده است. افزون بر این سند دارای ابزارهایی که ایالات متحده آمریکا از طریق آنها راهبردهای امنیت ملی خود را تعقیب می‌نماید نیز دربر می‌گیرد. سند راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا در هر زمانی، ترکیبی از شاخص‌های ثابت نظام امنیت ملی ایالات متحده آمریکا و برنامه‌ها و ترجیحات رئیس‌جمهور و کابینه آن است. نگهداری و پاسداری از قلمرو، مردم و شیوه زندگی ایالات متحده ایالات متحده آمریکایی، رهبری و تسلط ایالات متحده آمریکا در دنیای بیرون، قوام بخشیدن به ائتلاف با دولت‌های دوست و مقابله با دشمنان ایالات متحده آمریکا (در این پژوهش به طور ویژه روسیه) از جمله عوامل ثابتی است که به تقریب می‌توان در تمامی اسناد راهبردی امنیت ملی ایالات متحده آمریکا رؤیت نمود. در مقابل ترجیحات رئیس‌جمهور و دولت ایالات متحده آمریکا مانند آنچه در دوران تبلیغات انتخاباتی بیان شده است نیز بخش با اهمیتی از اسناد راهبردی امنیت ملی ایالات متحده آمریکا را شکل می‌دهند. راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا در دوره بایدن بیش از هفتاد و پنج بار به رفتار ژئوپلیتیکی روسیه در ژئوپلیتیک نظام جهانی پرداخته است و بیش از هر زمان دیگری به دلیل ارتقای قدرت نظامی و توسعه تسلیحات نظامی و فعالیت‌های هسته‌ای روسیه و همچنین ادعای مداخله و نفوذ روسیه در امور دیگر کشورها و چالش پایدار حقوق بشر در روسیه را در این سند راهبردی گنجانده و ضرورت دیپلماسی و در ادامه تقابل ژئوپلیتیکی با روسیه به متحدان و شرکای راهبردی خود متذکر شده است.

۲. روش پژوهش

این پژوهش با شیوه توصیفی-تحلیلی سعی در تحلیل راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا در دوره ریاست جمهوری جوزف رابینت بایدن (معروف به جو بایدن ۲۰۲۴-۲۰۲۰) با محوریت و تمرکز بر رفتار ژئوپلیتیکی روسیه در تقابل با چالش‌ها و رقابت‌های ژئوپلیتیکی

در قلمروهای ژئواستراتژیک و مناطق ژئوپلیتیکی این کشور را دارد. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش اسنادی (اسناد راهبرد امنیت ملی آمریکا، ۲۰۲۲، به عنوان محور پژوهش و راهبرد دفاعی آمریکا، ۲۰۲۲، و راهبرد ناتو ۲۰۲۲، راهبرد امنیت ملی روسیه ۲۰۲۱ به عنوان مکمل این پژوهش) و کتابخانه‌ای و استفاده از وبگاه‌های معتبر بین‌المللی پیرامون روسیه است. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده در این پژوهش کیفی و با استفاده از منطق، تفکر و استدلال‌های ژئوپلیتیکی انجام شده است. در این پژوهش استفاده از منابع و متون ژئوپلیتیکی، روابط بین‌الملل، مطالعات منطقه‌ای، همچنین به اختصار از دیگر راهبردهای امنیت ملی ایالات متحده آمریکا در دوره‌های مختلف بر حسب ضرورت استفاده شده است. در این پژوهش بهره‌مندی از نظرات متخصصان و صاحب‌نظران حوزه ژئوپلیتیک، امنیت ملی و اتاق فکرهای ایالات متحده آمریکا پیرامون اسناد راهبردی در خصوص رفتارهای ژئوپلیتیکی این کشور در قالب چالش و رقابت ژئوپلیتیکی فدراسیون روسیه از ویژگی‌های کیفی این پژوهش است.

۳. چارچوب نظری پژوهش

از زمان وضع واژه ژئوپلیتیک در سال ۱۸۹۹ م. توسط ردولف شلین تا دوران کنونی یک دیدگاه و فلسفه یکپارچه برای دانش ژئوپلیتیک شکل نگرفته است که شاید دلیل اصلی آن فقدان اجماع میان اندیشمندان و نظریه‌پردازان این مفهوم و سیر تاریخی و پیامدهای ناشی از آن باشد. در این نوشتار امکان بکارگیری یک نظریه واحد وجود نداشته است و نویسندگان مقاله سعی در به کارگیری مهم‌ترین دیدگاه‌ها در ارتباط با موضوع داشته‌اند. در ابتدا سعی شده که مهم‌ترین تعاریف ارائه شده از ژئوپلیتیک ارائه شود که به نحوی متناسب با موضوع پژوهش باشد و بر نقش جغرافیا، سرزمین، منابع، محیط پیرامونی و رفتار سیاست‌مداران بر قدرت کشورها تاکید می‌کند. شیلین بنیانگذار این واژه ژئوپلیتیک را: «نظریه کشورداری به عنوان یک ارگانیک جغرافیایی یا پدیده‌ای در فضا» توصیف کرد. هاوس هوفر پدر ژئوپلیتیک آلمان «ژئوپلیتیک علم کشورداری نوین است... رهنامه‌ای در خصوص جبرگرایی فضایی تمام فرایندهای سیاسی که بر مبانی گسترده جغرافیا به ویژه جغرافیای سیاسی استوار است» کوهن در کتاب ژئوپلیتیک؛ جغرافیای روابط بین‌الملل معتقد است: ژئوپلیتیک عبارت است از تجزیه

و تحلیل تعامل بین محیط‌های جغرافیایی و چشم‌اندازها از یک سو و روندهای سیاسی از سوی دیگر (Kohen, 2015:44). به عقیده ریچارد میور، قدمت ژئوپلیتیک به اندازه تاریخ جستجوی انسان برای قلمرو، امنیت و به اندازه قدمت دیپلماسی، راهبرد، حسادت و ترس بوده است (Muir, 1990: 365)؛ بنابراین ژئوپلیتیک به لحاظ عملکردی قدمتی به اندازه تاریخ انسان بر روی زمین دارد. از لحاظ مفهومی اما ژئوپلیتیک تحولات مختلفی را داشته و تعاریف مختلفی از آن ارائه شده که گاه از ژئوپلیتیک به عنوان تأثیر جغرافیا بر امور نظامی، گاه تأثیر یک‌جانبه جبری جغرافیا بر سیاست، گاه تأثیر دوجانبه جغرافیا و سیاست، گاه تحلیل فضایی مناسبات و ساختار قدرت و رقابت جهانی و غیره یاد شده است. نگاهی گذرا به کتاب‌ها در این زمینه، نشان‌دهنده این تنوع برداشت‌ها از مفهوم ژئوپلیتیک است (Ghalibaf and et al, 2008:54). از سوی دیگر، باید توجه داشت که امروزه واژه ژئوپلیتیک از رواج و عمومیت فراوانی در مباحث علمی، سیاسی و اجتماعی برخوردار شده است و در اغلب تحلیل‌های مرتبط با موضوعات سیاسی و اجتماعی، بین‌المللی، منطقه‌ای، ملی، ناحیه‌ای، و محلی به کار گرفته می‌شود. دامنه مباحث ژئوپلیتیکی، طیف وسیعی از مسائل را در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست‌محیطی در ابعاد خرد و کلان دربر می‌گیرد (Vasegh and et al, 2017:66). به باور دادز و آتکینسن اصطلاح ژئوپلیتیک به مفهوم دانش تحلیل روابط جغرافیا و سیاست گام به عرصه مطالعات جغرافیای سیاسی معاصر نهاد (Dodds and Atkinson, 2000:3). ژئوپلیتیک در دوره جنگ جهانی به عنوان یک عاملی که می‌تواند در کشف جغرافیایی و ایجادکننده یک رقابت سیاسی گسترده در سطح جهانی مطرح باشد تعریف شد. نظریه‌پردازان مرتبط با این دیدگاه تئوری‌هایی را برای تقویت نمودن قدرت کشورها بیان نمودند. در طول صد سال گذشته تلاش‌های بسیاری برای ترسیم نمودن تاریخ پیچیده علم ژئوپلیتیک صورت گرفته است و این عامل سبب ایجاد پیچیدگی‌های تاریخی و سیاسی در این حوزه شده و در طول قرن بیستم رویکردهای متنوعی در ارتباط با بررسی تاریخی این علم پدید آمده است (Dodds, 2007:31). در این بین، در ارتباط با تعریف ژئوپلیتیک می‌توان بیان نمود که این علم به تجزیه و تحلیل اثرات جغرافیایی بر روابط قدرت در سطح

بین‌المللی تأثیرگذار است. از سوی دیگر، ژئوپلیتیک به بررسی تأثیر پدیده‌های جغرافیایی و ساختارها و نهادهای سیاسی، حکومتی و غیرحکومتی و تحولات آن‌ها و خصوصیات روابط با دیگر دولت‌ها می‌پردازد. ژئوپلیتیک عبارت است از درک واقعیت‌های محیط جغرافیایی به‌منظور دستیابی به قدرت، به نحوی که بتوان در بالاترین سطح وارد بازی جهانی شده و منافع ملی و حیات ملی را حفظ کرد. در بیان دیگر می‌توان گفت، ژئوپلیتیک عبارت است از دانش شناخت، کسب، بهره‌برداری و حفظ منابع جغرافیایی قدرت در مناسبات فروملی، ملی، منطقه‌ای و جهانی. به بیانی دیگر، ژئوپلیتیک دانش طراحی و بازبینی راهبردهای بازیگران جهت دستیابی به منافع و اهداف مبتنی بر منابع جغرافیایی قدرت است (Hafeznia, 2017: 28).

جدول (۱): مهم‌ترین تعاریف از ژئوپلیتیک

ردولف شلین	ردولف شلین برای نخستین بار ژئوپلیتیک را به کار برد. وی تحت تأثیر اندیشه‌های راتزل بود و معتقد بود که ویژگی‌های نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ملت‌ها متأثر از اشکال فیزیکی و محیطی کشورشان می‌باشد (Agnew, 1998)
برنارد سائول کوهن	ژئوپلیتیک حاصل تأثیر مؤلفه‌های فضای جغرافیایی بر قدرت و رقابت بازیگران است، که در چارچوب تحول رویکردهای فضایی، عرصه‌های جدیدی را پیش‌روی بازیگران قرار می‌دهد و سبب تغییر مراکز قدرت از یک منطقه به منطقه دیگر در جغرافیای جهانی می‌شود. بازیگران به‌عنوان بخشی از واقعیت‌های فضای جغرافیایی به دنبال هژمونی در این فضاها هستند. به عقیده کوهن: ارتباط قدرت سیاسی بین‌المللی با مناسبات جغرافیایی را ژئوپلیتیک می‌گویند (Kohen, 2015).
فریدمن	برداشت ما از ژئوپلیتیک گامی فراتر می‌رود و مدعی فهم عمیقی از جغرافیا و قدرت است به گونه‌ای که شما را به انجام دو امر توانمند می‌سازد: اول این که این برداشت به شما کمک می‌کند نیروهایی را که به سیاست بین‌الملل شکل خواهند داد درک کنید و نیز نحوه و چگونگی انجام این کار را بشناسید. دوم این که چنین تلقی از ژئوپلیتیک به شما امکان می‌دهد تا آن چه را که حائز اهمیت است را از آن چه که اهمیتی ندارد مورد شناسایی و تمایز قرار دهید (Friedman, 2017).
کولین اس گری	کولین اس گری نویسنده کتاب ژئوپلیتیک عصر هسته‌ای معتقد است که ژئوپلیتیک عبارتست از روابط تغییر ناپذیر بین جغرافیا و قدرت راهبردی (Gray, 1977: 19)
مک کول	مک کول معتقد است که ژئوپلیتیک بر نقش عوامل جغرافیایی بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی اشاره دارد (Pacione, 1985: 48).
هاق فرینگدان	هاق فرینگدان نویسنده کتاب جغرافیای راهبردی معتقد است ژئوپلیتیک عبارتست از مطالعه تأثیر جغرافیا بر شخصیت سیاسی، تاریخی و موسسات کشورها به ویژه روابط آن‌ها با سایر کشورها و یا دولت‌ها (Farington, 1989: 14).
دیویدی	ژئوپلیتیک عبارتست از علم روابط بین فضا و سیاست که می‌کوشد دانش جغرافیا را در خدمت رهبران سیاسی قرار دهد (Dwivedi, 1990: 5).
پیتر تیلور	تیلور به روابط میان دولت‌ها تأکید می‌کند و معتقد است که «ژئوپلیتیک عبارت است از مطالعه توزیع جغرافیایی قدرت بین کشورهای جهان، بویژه روابط بین قدرت‌های بزرگ و اصلی» (Taylor, 1994: 130).
سیمون دالبی	سیمون دالبی معتقد است که ژئوپلیتیک درباره پیش‌فرض‌ها و اسرار جغرافیایی که سیاست‌مداران و سیاست‌گذاران برای تشخیص اهمیت مکان‌ها در ساخت و مشروعیت بخشی به سیاست‌ها به کار می‌گیرند بحث می‌نماید (Dalby and et al, 1998: 309)

اتوتایل، دالبی و روتلج که کتاب ژئوپلیتیک انتقادی را به نگارش درآورده‌اند معتقد هستند که ژئوپلیتیک یک موضوع علمی از دانش نیست بلکه یک گفتمان علمی و دانش قدرت است و ژئوپلیتیک در باره اینکه چگونه روشنفکران، موسسات و ایدئولوژی‌ها، ساختار قدرت را در درون کشور به وجود می‌آورند بحث می‌کند (Dalby and et al,1998:11).	اتوتایل، دالبی و روتلج
کلاز دادز در کتاب خود با عنوان ژئوپلیتیک در جهان متغیر معتقد است که ژئوپلیتیک رویکرد ویژه‌ای به سیاست‌های جهانی است که بر اهمیت سرزمین و منابع تاکید می‌نماید (Dodds,2000:162).	کلاز دادز
اگنیو معتقد است با وجود تنوع در درک، گرایش‌ها و اهداف ژئوپلیتیک، یک استمرار مهمی در روند تحول مفهوم ژئوپلیتیک دیده می‌شود: تم‌های پایدار جغرافیایی که از طریق گفتمان ژئوپلیتیک از مبدأ خود در اروپای رنسانس جریان دارد و جهان را یک نهاد واحد می‌بیند و کشورهای سرزمینی، بازیگران در سیاست‌های جهانی‌اند که به دنبال راهبردهای تفوق جهانی هستند (Agnew,2003).	جان ای اگنیو
کاپلان در تعریفی جبرگرایانه ژئوپلیتیک را رقابت برای تصاحب فضا امری ابدی می‌داند (Kaplan,2012)	کاپلان
ژئوپلیتیک به‌عنوان مطالعه تأثیر موقعیت، جمعیت و غیره بر روی سیاست یک کشور است (Longman Dictionary, 2023)	فرهنگ لانگمن
ژئوپلیتیک عبارتست از مطالعه چگونگی تأثیرپذیری سیاست‌ها از عوامل جغرافیایی است (Oxford Dictionary,2023: 515)	فرهنگ آکسفورد

در ادامه سعی می‌شود به سه رفتار مهم ژئوپلیتیکی بازیگران در قبال یکدیگر یعنی چالش، رقابت و همکاری ژئوپلیتیکی مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

۳-۱. چالش ژئوپلیتیکی

ایجاد وضعیت برای یک دولت یا کشور بر پایه عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیکی، چالش ژئوپلیتیکی نامیده می‌شود که طی آن سیاست آن کشور با استفاده از متغیرها و عوامل جغرافیایی تحت تأثیر قرار می‌گیرد. به دیگر سخن، از رهگذر به کارگیری عوامل و ارزش‌های جغرافیایی علیه کشور رقیب، سیاست و راهبرد ملی آنها دچار انفعال می‌شود. واحدهای سیاسی برای تضعیف قدرت، منافع و مصالح کشور رقیب از عوامل و روش‌های مختلفی بهره می‌گیرند. عناصر و ارزش‌های جغرافیایی اعم از متغیر و ثابت، طبیعی و انسانی، مکانی و فضایی از آن دست روش‌ها و ابزارها هستند و باعث می‌شوند تا بازیگر خواسته‌ها و اراده خود را بر واحدها سیاسی رقیب تحمیل کند. هدف اولیه هر چالش ژئوپلیتیکی، منفعل‌سازی طرف مقابل برای تغییر رفتار است (Hafeznia,2006:26). کمپ و هارکاوای در کتاب جغرافیای راهبرد خاورمیانه، بر چهار گروه از عواملی که دارای مشخصات جغرافیایی هستند و می‌توانند منشا اختلافات، چالش و تنش میان کشورها شوند تاکید دارند. مهم‌ترین این موارد شامل اختلافات سرزمینی لاینحل، کمبود آب و مناقشه بر سر آب،

روندهای جمعیتی همچون مهاجرت و جنگ‌های قومی - مذهبی هستند (Kemp and Harkavy, 1997). هاگت در کتاب «جغرافیا؛ ترکیبی نو» مدل هایپوتیکا را ارائه می‌کند که بر ۱۲ عامل جغرافیایی که منجر به چالش و تنش یک کشور با همسایگانش می‌شود تاکید دارد. مهم‌ترین عوامل مورد تاکید هاگت شامل مولفه‌هایی نظیر موقعیت جغرافیایی، مرزهای طبیعی، آب، رودخانه‌های بین‌المللی و قومیت است (Haggett, 2001). سیاست در حال تحول قدرت‌های بزرگ، بحران اقتصادی و انسانی ناشی از جنگ در قاره اروپا (بین روسیه و اوکراین)، انتقال انرژی با بار سیاسی و علمی و اختلالات تکنولوژیکی مدام در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ از مهم‌ترین چالش‌های ژئوپلیتیکی طی این دو سال اخیر بوده است (John Brennan, 2023).

۲-۳. رقابت ژئوپلیتیکی

بر این اساس، اگر بتوان رقابت را برابر با «تلاش برای تفوق و برتری» دانست در رقابت اقتصادی، «بازار» میدان این مسابقه و «بنگاه‌های تجاری» کنشگران آن به شمار می‌روند و در عرصه رقابت سیاسی فرامرزی، «نظام بین‌الملل» میدان این رقابت و «کشورها یا دولت‌ها» بازیگران آن برای تحقق «منافع ملی» هستند (Abdi and et al, 2020:4).

رقابت ژئوپلیتیکی به وضعیتی اطلاق می‌شود که کشورها و دولت‌ها به طور مستمر با یکدیگر در راستای گسترش منافع خود رقابت می‌کنند و به دنبال تغییر نظم موجود به نفع خودشان هستند (Blacksell, 2004:5). برخورد منافع میان کشورها (بلوک کشورها)، بر پایه تثبیت موقعیت منطبق بر وضعیت فرصت‌های خودشان در روابط بین‌الملل هست (Kovalev and et al, 2017:24) یودین^۱ (۲۰۱۴)، رقابت ژئوپلیتیکی را نتیجه تضاد و برخورد انواع مختلف نظام‌های کشوری و دیگران می‌داند؛ زالیوسکی^۲ (۲۰۱۴)، رقابت‌های ژئوپلیتیکی را نتیجه برخورد بین کشورها برای رهبری اقتصادی و برای کنترل منابع و تدارک نفوذ اطلاعاتی تعریف می‌کند؛ این تعریف اشاره به وجود پتانسیل برای چانه‌زنی اجباری در فعل و انفعالات متقابل هر کشور با دیگر کشورها در

---

1. Yudin

2. Zalyvsky

محیط ژئوپلیتیکی خود دارد (Markowitz and Farsis, 2018: 13). لاکوست رقابت را موضوع محوری و بنیاد تفکر در رویکرد ژئوپلیتیک می‌داند و کانون رقابت ژئوپلیتیکی رقابت بر سر تصرف سرزمین یا قلمرو است که دولت‌ها و مردم را درگیر خود می‌سازد (Lacoste, 2002: 11). پیتر هاگت جغرافیدان انگلیسی جان مایه ژئوپلیتیک را رقابت بر سر انواع منابع می‌داند. این منابع شامل آب، نفت و گاز، ذغال‌سنگ، انواع کانسارها یا هر نوع ماده معدنی مشترک مهم بین کشورها یا نزدیک به مرزهای بین‌المللی کشورها می‌داند (Hogget, 2013: 234). رقابت‌های ژئوپلیتیک اغلب به برقراری گونه‌هایی از توازن قوا منجر می‌شود که در مطالعات ژئوپلیتیک بهترین تضمین‌کننده صلح و ثبات است و به نظام یافتن قدرت‌ها در یک ساختار سلسله‌مراتبی یاری می‌دهد که در دانش ژئوپلیتیک آن را نظام جهانی می‌خوانند. به این ترتیب، نه تنها رقابت‌های قدرتی سبب تزلزل و بی‌ثباتی در نظام جهانی نخواهد بود، بلکه گونه‌ای از توازن قوا را در جهان سیاست سبب خواهد شد که منبع اصلی ثبات و امنیت ناشی از آن خواهد بود (Mojtahedzadeh, 2016: 110). به عبارت روشن‌تر تنها آن دسته قلمروهایی در کانون توجه ژئوپلیتیک و ژئوپلیتیسین‌ها است که میدان و صحنه رقابت دستکم دو بازیگر مستقل است. در عرصه روابط بین‌الملل نیز مکتب واقع‌گرایی و نواقح‌گرایی به موضوع رقابت بین بازیگران در ابعاد مختلف پرداخته‌اند (Dehghani Firouzabadi, 2017: 94). یکی از موضوعات بسیار مهم برای رویکرد ژئوپلیتیک رقابت ژئوپلیتیکی بازیگران در عرصه منطقه ژئوپلیتیکی و ژئوپلیتیک نظام جهانی است. با نگاهی به موضوع رقابت میان قدرت‌ها در فضای ژئوپلیتیک می‌توان این تعریف را به کار گرفت که مناقشه یا مسابقه میان دو نظام حکومتی یا دو قدرت منطقه‌ای یا بزرگ در فضای جغرافیایی خارج از مرزهایشان در هر بخشی از جهان سیاسی برای پیشی گرفتن از یکدیگر بهترین جلوه‌گاه رقابت است. به بیانی دیگر، زورآزمایی سیاسی در سطوح منطقه‌ای یا جهانی سبب بروز نوعی «رقابت» میان صاحبان قدرت می‌شود که می‌تواند به صورت یک بازی سیاسی جلوه کند. این بازی سیاسی یا رقابت‌های قدرتی بسته به شرایط زمان و مکان و مصلحت‌ها ممکن است خصمانه شود، مانند رقابت‌های خصمانه قدرت‌ها در آستانه جنگ جهانی اول و دوم جهانی و رقابت‌های خصمانه روسیه و عراق در ابتدای دهه هشتاد و روسیه و عربستان

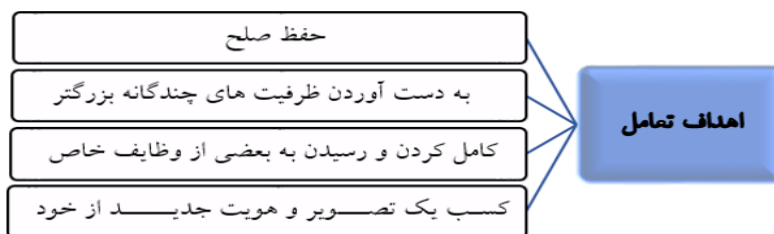
در حال حاضر یا به بروز موازنه‌های صلح پرور منجر شود، مانند رقابت‌های قدرت‌های شرقی و غربی در دوران رقابت‌های ژئوپلیتیک دوقطبی و یا به تعامل و همکاری میان قدرت‌ها بیانجامد، مانند تعامل و همکاری روسیه و بریتانیا در ابتدای قرن بیستم در خصوص روسیه.

شکل (۱): اهداف رقابت از منظر ژئوپلیتیک

۳-۳. همکاری ژئوپلیتیکی

همکاری ژئوپلیتیکی، عبارت است از وضعیت امنیتی که توسط مناطق یا گروهی از کشورها کسب می‌شود، یک همگرایی موفقیت‌آمیز از کاهش افراط‌گرایی به طوری که احتمال به کار بردن خشونت توسط کشورها برای حل کردن اختلافاتشان کم می‌شود (Rosamond, 2000: 42). «کارل دوئیچ» همکاری را به دست آوردن یک حسی از اجتماع می‌داند که در طول قراردادهای، نهادها و عملیات به قدر کافی قوی و گسترده به وجود می‌آید و با به دست آوردن آن مطمئن می‌شویم که برای یک مدت طولانی و قابل اعتماد، صلح در میان مردم حکم‌فرما می‌شود (Deutsch, 1957: 5).

شکل (۲): اهداف همکاری

(Source: Deutsch, 1988: 271)

۴. یافته‌ها

۴-۱. جایگاه ژئوپلیتیک در راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا در دوره بایدن (۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴)

ژئوپلیتیک رویکردی است که به مطالعه تأثیر عوامل جغرافیایی (موقعیت، منابع، سرزمین، مرز، مردم و ...) بر رفتار بازیگران در جهت قدرت‌یابی آنها در فضای بین‌المللی می‌پردازد. همچنین می‌توان گفت: ژئوپلیتیک رویکردی است که به نقش مناسبات جغرافیایی در ارتباط با قدرت سیاسی بین‌المللی بازیگران و بر کنترل فضا تأکید دارد (Zarei, 2022: 334). در این بخش در پی آنیم تا برداشت‌های راهبردهای امنیت ملی ایالات متحده آمریکا را با رویکرد ژئوپلیتیک مطرح کنیم. یکی از رویکردهایی که در راهبرد امنیت ملی ایالات متحده آمریکا (سال ۲۰۲۲) به اشکال گوناگون (۱۹ بار) از آن در روابط، تعاملات، رقابت‌ها، مناسبت‌ها و موقعیت‌های مختلف تحلیل مسائل و چالش‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و رفتار بازیگران معارض با ایالات متحده آمریکا و قدرت‌های هم‌پیمان با او به کار رفته است، رویکرد ژئوپلیتیک است. می‌توان گفت در این سند که توسط متخصصان و صاحب‌نظران مسائل بین‌المللی و اتاق فکرها و صاحب‌نظران اجرایی حزب دموکرات و بخش‌هایی از سخنرانی‌های جو بایدن و کامالا هریس استفاده شده است نشان می‌دهد که کاربرد ژئوپلیتیک در سوبه‌ها و جهت‌گیری‌های گوناگون با توجه به ویژگی‌های قدرت ایالات متحده آمریکا در ابعاد جهانی آن و چالش‌ها و رقابت‌های ژئوپلیتیکی روبروی این قدرت به درستی استفاده شده و به کار رفته است. گو این که کسانی که از رویکرد ژئوپلیتیک جهت تحلیل مسائل و چالش‌های ژئوپلیتیکی ایالات متحده آمریکا استفاده نموده‌اند خود در این حوزه صاحب‌نظر و متخصص بوده یا به درستی بر ابعاد و زاویای این دانش راهبردی تسلط و تبحر لازم را دارا بوده‌اند. در این سند راهبردی به موضوعات گوناگونی که رویکرد ژئوپلیتیک در یک تحلیل علمی به آن می‌پردازد به کار گرفته است. موضوعاتی مانند: ۱. چالش ژئوپلیتیکی، ۲. رقابت ژئوپلیتیکی، ۳. تنش ژئوپلیتیکی، ۴. نفوذ ژئوپلیتیکی، ۵. رویارویی ژئوپلیتیکی، ۶. نیروی ژئوپلیتیکی، ۷. اهداف ژئوپلیتیکی، ۸. قانون ژئوپلیتیکی، ۹. نقش ژئوپلیتیکی، ۱۰. رقبای ژئوپلیتیکی، ۱۱. ژئواکونومیک را می‌توان بر شمرده (National Security Strategy United States, 2022). در میان ۱۱ موضوع ژئوپلیتیک

چهار موضوع رقابت، چالش، تنش و نفوذ ژئوپلیتیکی بیش از چند بار به کار رفته و از این واژگان با مفهوم ژئوپلیتیکی آن به درستی استفاده شده و بحث این سند راهبردی را پویا و گویا نموده و به عنوان یک سند بالادستی جهت اقدام قانونی در اختیار دستگاه های اجرایی کشور قرار داده است.

۴-۲. جایگاه روسیه در راهبرد ژئوپلیتیکی امنیت ملی ایالات متحده آمریکا در دوره جو بایدن (۲۰۲۴ - ۲۰۲۰)

اوکراین با قرار گرفتن در جنوب غربی روسیه به گونه ای دروازه اصلی غرب به روسیه و برعکس است. این کشور عمق استراتژیک روسیه است و به عنوان منطقه حائل در برابر مداخله نظامی غرب به روسیه از این کشور محافظت می کند. همچنین اوکراین محل ترانزیت بیش از ۸۰ درصد گاز وارداتی اروپا از روسیه است و بدون حضور اوکراین و شاهراه عبور انرژی روسیه به غرب، تلاش های روسیه فاقد نفوذ و تأثیر ژئوپلیتیک خواهد بود. موقعیت ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک اوکراین به نحوی است که روسیه و غرب هر کدام به دنیا افزایش نفوذ خود و کاهش نفوذ طرف مقابل در این کشور می باشد (Samiee,2022:92).

واقعیت این است که جنگ روسیه علیه اوکراین بار دیگر اهمیت ژئوپلیتیک را در نظام جهانی و در عرصه عمل و نظر آشکار کرد، جنگی که از اساس بر مبنای اهمیت ژئوپلیتیک و لزوم حفاظت و توجه به عمق استراتژیک روسیه و مرزهای پرفشار غربی این کشور شکل گرفت و تاکنون تداوم یافته است. ما شاهد بوده ایم که در مناطق مختلفی از کره زمین، از آسیای مرکزی و قفقاز گرفته تا آفریقا، آسیا و همچنین اقیانوسیه، نبرد برای کسب نفوذ بیشتر بین قدرت های مانند چین، اتحادیه اروپا، روسیه، آمریکا و حتی ترکیه در جریان بوده است. این تلاش ها چه از طریق تامین مالی پروژه های زیرساختی و چه از طریق انعقاد قراردادهای تجاری، نظامی و یا دیپلماتیک در جریان بوده است. در این میان جنگ در اوکراین همه چیز را بیش از پیش متزلزل کرده است و تسلط روسیه بر جمهوری های شوروی سابق در آسیای مرکزی را تضعیف کرده است (Razoux,2023). بحران ژئوپلیتیکی اخیر اوکراین با تحول سیاسی داخلی و استقرار دولت غرب گرا در کیف در سال ۲۰۱۴ و سپس الحاق شبه جزیره کریمه به روسیه توسط آقای پوتین،

و نیز شروع فرآیند جدایی طلبی در همان سال در منطقه دنباس (در شرق اوکراین و مجاورت مرزهای روسیه)، آغاز شد. وقایع ژئوپلیتیکی مزبور باعث شکل گیری و توسعه اندیشه تهدید روسیه برای اوکراین در بین دولت مردان و نیز شهروندان اوکراینی تبار گردید و آنها را به سمت رقیب ژئوپلیتیکی روسیه یعنی غرب (اروپا و آمریکا و ناتو) متمایل ساخت (Hafeznia, 2022:1). کاپلان معتقد است: روسیه هنوز بزرگ است، و روسیه هنوز هم خودکامه است - به هر حال، این کشور همچنان یک قدرت زمینی گسترده و ناامن است که در طول تاریخ خود از هیچ مانع نقشه برداری برای تهاجم فرانسوی ها، آلمانی ها، سوئدی ها، لیتوانیایی ها و لهستانی ها برخوردار نبوده است. به طور خلاصه، او از هر مزیت جغرافیایی و زبانی برای تضعیف اوکراین به عنوان یک کشور استفاده خواهد کرد. اوکراین به سادگی بسیار دور از شرق واقع شده است، و از نظر فضایی بیش از حد در معرض روسیه است، به طوری که هرگز به نفع هر دولت مسکو - دموکراتیک یا غیردموکراتیک - اجازه همسویی کامل اوکراین با غرب است (Kaplan, 2014).

روسیه به عنوان یک واحد سیاسی مداخله گر که بخش عمده ای از رفتار بین المللی آن مبتنی بر رفتارهای ژئوپلیتیکی مداخله، ستیز، نفوذ و اندکی همکاری خاص ژئوپلیتیکی با تعداد محدودی از بازیگران طی بیش از سه دهه اخیر بوده باعث نگرانی بیش از پیش آمریکا، اتحادیه اروپا، اعضای پیمان های آکوس و کواد را به دنبال داشته است. این نگرانی از رفتار ژئوپلیتیکی روسیه در سند راهبرد امنیت ملی آمریکا در دوره بایدن به صراحت قابل مشاهده است که ۷۵ بار واژه روسیه و نگرانی از رفتار ژئوپلیتیکی این کشور در مناطق پیرامون و در ژئوپلیتیک نظام جهانی به کار رفته است در حالی که چین ۵۷ بار، ایران ۸ بار، بریتانیا ۷ بار و کره شمالی ۲ بار تکرار شده است. در این سند روسیه را به عنوان یک دشمن و چین را به عنوان یک رقیب سرسخت نام برده است که به دنبال برهم زدن نظم بین المللی هستند که آمریکا با همکاری متحدان خود پیش و پس از جنگ جهانی دوم برای رهبری جهان شکل داده اند. در این سند آمریکا روسیه را یک حکومت خودکامه شخصی و سرکوب گر می پندارد که به دنبال برهم زدن این نظم بین المللی آزاد مبتنی بر قوانین و هنجارهاست. در این سند می خوانیم: «همانطور که

ایالات متحده و کشورهای سراسر جهان از نظم بین‌المللی پس از جنگ سرد سود زیادی بردند، جمهوری خلق چین و روسیه نیز از آن بهره بردند. روسیه به G8 و G20 پیوست و از نظر اقتصادی در دهه ۲۰۰۰ بهبود یافت. با این حال، آن‌ها به این نتیجه رسیدند که موفقیت یک نظم بین‌المللی آزاد و باز مبتنی بر قوانین، تهدیدی برای دولت‌های آن‌ها بوده و جاه‌طلبی‌های آنها را از بین می‌برد. آن‌ها اکنون به روش خود به دنبال بازسازی نظم بین‌المللی برای ایجاد جهانی مناسب برای نوعی خودکامگی بسیار شخصی و سرکوب‌گر خود هستند (National Security Strategy United States, 2022).

یکی از ابزارهایی که روسیه در این جنگ علیه اقتصاد جهانی بویژه اقتصاد اروپا بهره‌برداری نموده استفاده از ژئوپلیتیک انرژی بوده است. به باور مونتگمری: جنگ روسیه علیه اوکراین چشم‌انداز انرژی جهان و ژئوپلیتیک آن را به شدت تغییر خواهد داد و این تغییرات از هم اکنون شروع شده است. روسیه به عنوان بزرگترین صادرکننده نفت و گاز جهان، روابط انرژی مستقیم با چندین کشور اروپایی، چین، ژاپن، کره جنوبی، ویتنام و دیگران دارد که اگر صادرات زغال سنگ نیز به آن اضافه شود، ده‌ها کشور دیگر از جمله هند را شامل خواهد شد. روسیه از دوره شوروی از این صادرات به عنوان اهرم سیاسی استفاده کرده است. حمله به اوکراین و نقض قوانین بین‌المللی، روسیه را منزوی و مشتریان انرژی آن را نه فقط نگران تحریم‌ها، بلکه به تجدیدنظر در مورد اتکای خود به مسکو متقاعد کرده است (Montgomery, 2023). ایجاد چالش ژئوپلیتیکی انرژی توسط روسیه در راهبرد امنیت ملی آمریکا نیز درج شده است. در این سند آمده است: «ضرورت حفاظت از جنگل‌ها در سطح جهان، برق‌رسانی به بخش حمل‌ونقل، تغییر جهت جریان‌های مالی و ایجاد یک انقلاب انرژی برای جلوگیری از بحران آب‌وهوایی، با ضرورت ژئوپلیتیکی برای کاهش وابستگی جمعی ما به کشورهایمانند روسیه که به دنبال استفاده از انرژی برای تهدید و اجبار هستند، تقویت می‌شود. روسیه یک تهدید فوری و مداوم برای نظم امنیتی منطقه‌ای در اروپا به شمار می‌رود و منبع اختلال و بی‌ثباتی در سطح جهانی است (National Security Strategy United States, 2022).

در سند راهبرد امنیت ملی آمریکا و در سند راهبردی ناتو در سال ۲۰۲۲ روسیه را یک تهدید و یک چالش جدی برای بلوک غرب و در تقابل با ناتو به شمار آمده و ضرورت مبارزه با این کشور را اجتناب‌ناپذیر قلمداد نموده است. ائتلاف ناتو در سند راهبردی خود، روسیه را مهم‌ترین و اصلی‌ترین تهدید برای امنیت، صلح و ثبات منطقه آتلانتیک معرفی می‌کند. در این سند هدف روسیه را بی‌ثبات‌سازی کشورهای شرق، جنوب و شمال ناتو قلمداد نموده است. همچنین این ائتلاف، قدرت روسیه در اقیانوس اطلس شمالی و حضور نظامی قوی آن در مناطق بالتیک، دریای سیاه و مدیترانه به همراه ائتلاف نظامی با بلاروس را یک چالش جدی برشمرد و اعلام داشت که قدرت بازدارندگی برای همه متحدانش به میزان قابل توجهی تقویت خواهد کرد. در ماده ۶ سند راهبردی ناتو آمده است: «منطقه یورو-آتلانتیک در صلح به سر نمی‌برد. فدراسیون روسیه هنجارها و اصولی را که به نظم امنیتی با ثبات و قابل پیش‌بینی اروپا، کمک کرده نقض کرده است. ما نمی‌توانیم احتمال حمله به حاکمیت و تمامیت ارضی متحدان را نادیده بگیریم. رقابت راهبردی، بی‌ثباتی فراگیر و شک‌های مکرر، محیط امنیتی و بسیط ما را مشخص می‌کند. تهدیداتی که ما با آن روبرو هستیم جهانی و به هم مرتبط هستند (NATO, 2022). در سند راهبرد دفاعی امنیتی آمریکا که در سال ۲۰۲۲ نگارش شده نگرانی آمریکا و کشورهای همکار از روسیه و سایر بازیگران مخالف رفتار آمریکا در عرصه بین‌المللی به تصویر کشیده است. در این سند می‌خوانیم: «این سند توضیح می‌دهد که ما چگونه با هم‌پیمانان و شرکای خود در ناتو همکاری خواهیم کرد تا به بازدارندگی قابل اتکای خود در برابر تهاجمات روسیه استحکام ببخشیم و همزمان تهدیدات کره شمالی، ایران، سازمان‌های افراطی خشونت‌طلب و چالش‌های فرامرزی مانند تغییر اقلیم را تعدیل کرده و از کشور در برابر آن‌ها محافظت نماییم» (National Defense Strategy, US, 2022).

همین رویکرد در سند راهبردی ایالات متحده آمریکا که پس از تدوین سند ناتو نگارش شده است به روشنی ذکر شده و رویکرد راهبردی ناتو نسبت به رفتار ژئوپلیتیک تقابلی روسیه را تأیید کرده است در این سند چنین آمده است: «ناتو با اتحاد و قدرت برای جلوگیری از تجاوز بیشتر روسیه به اروپا واکنش نشان داده است، این سازمان همچنین دستور کار جدید گسترده‌ای

را در اجلاس سران مادرید ۲۰۲۲ برای رسیدگی به چالش‌های نظام‌مند از سوی جمهوری خلق چین و سایر خطرات امنیتی از سایبری تا آب و هوا اعلام کرد و با درخواست فنلاند و سوئد برای پیوستن به این اتحاد موافقت نمود. به همین ترتیب، ما می‌خواهیم متحدان مان در منطقه هند و اقیانوسیه با توافق متحدان اروپایی ما، با ایستادگی در برابر روسیه و همکاری با ما، اتحادیه اروپا و بریتانیا، در شکل دادن به نظمی که همه ما آرزوی رسیدن به آن را داریم، همکاری کنند. این کار آنها لطفی به آمریکا نیست. متحدان ما می‌دانند که فروپاشی نظم بین‌المللی در یک منطقه در نهایت خطر فروپاشی را به سایر مناطق نیز سرایت می‌دهد (National Security Strategy United States, 2022).

روسیه و چین قبل از جنگ اوکراین در سال ۲۰۲۱ اعلام کردند که روابطشان بدون محدودیت است. مقامات آمریکا نیز باور دارند که چین قصد فروش تجهیزات نظامی کشنده به روسیه جهت استفاده در جنگ اوکراین را دارد. اما در نگاه دولت، چین از این برنامه عقب کشیده و می‌گوید کمکی به تهاجم روسیه انجام نداده است. یکی از دلایل مهم همکاری محدود چین در جنگ روسیه علیه اوکراین نگرانی از تحریم‌های آمریکا و اروپا علیه این کشور است. همچنین کاهش سطح همکاری‌های اقتصادی بین چین و بلوک غرب است. چین از اساس هرگونه تحریمی به غیر از تحریم‌های توافقی سازمان ملل را رد کرده و خواسته آمریکا از سایر کشورها برای محدودسازی تجارت را نقض حاکمیت ملی می‌داند. واردات چین از روسیه نسبت به سال گذشته ۵۰ درصد و صادراتش نیز ۱۳ درصد افزایش یافته است. بر اساس بیانیه کاخ سفید، جو بایدن و شی جین پینگ پس از دیدار در بالی (۲۰۲۲)، گفتند که هرگز نباید از سلاح اتمی استفاده کرد و آنها با استفاده یا تهدید به استفاده از سلاح‌های هسته‌ای در اوکراین مخالف‌اند. دولت بایدن با داشتن مدارکی چین را متهم کرده که برخی شرکت‌های دولتی چین ممکن است به جنگ روسیه در اوکراین کمک کنند. هم‌چنین آمریکا می‌خواهد مطمئن شود که آیا یکن از این فعالیت‌ها اطلاع دارد یا خیر. به گفته منابع آگاه بلومبرگ، این کمک‌ها شامل تجهیزات غیرکشنده نظامی و کمک‌های اقتصادی بوده که البته شامل نقض تحریم‌های آمریکا و متحدانش بر روسیه نمی‌شود (Blumberg, 2023). نگرانی نزدیکی روابط چین و روسیه طی دو

دهه اخیر بویژه در جنگ روسیه علیه اوکراین و استفاده از امکانات و تجهیزات جنگی چین در روسیه دوچندان شده است. این سند بیان می‌دارد: «ایالات متحده منافع حیاتی در جلوگیری از تجاوزات چینی، روسیه و سایر کشورها دارد. رقبای توانمندتر و استراتژی‌های جدید رفتار تهدیدآمیز در زیر و بالاتر از آستانه سنتی درگیری به این معنی است که ما نمی‌توانیم صرفاً بر نیروهای متعارف و بازدارندگی هسته‌ای تکیه کنیم. چین و روسیه به طور فزاینده‌ای با یکدیگر همسو می‌شوند، اما چالش‌هایی که آنها ایجاد می‌کنند، از جنبه‌های مهم، متمایز هستند. ما حفظ برتری رقابتی پایدار نسبت به جمهوری خلق چین را در اولویت قرار می‌دهیم و در عین حال ما هنوز رو سیئه به شدت خطرناک را محدود می‌کنیم (National Security Strategy United States, 2022). در راهبرد دفاعی امنیتی ایالات متحده آمریکا، روسیه به عنوان یک تهدید و چالش در ابعاد مختلف تعریف شده است، در این سند راهبردی چنین آمده است: «روسیه به صورت مداوم در نواحی کلیدی ایجاد تهدید می‌کند. مثلاً تهدید هسته‌ای علیه آمریکا و شرکا و هم‌پیمانانش، تهدید موشک‌های دوربرد کروز، عملیات‌های اطلاعاتی و سایبری، تهدیدات ضدفضایی، سلاح‌های شیمیایی و بیولوژیکی، جنگ زیر دریا و سلسله عملیات‌های نظامی گسترده در مناطق خاکستری با هدف گرفتن دموکراسی‌ها به طور مشخص. روسیه این توانایی‌ها و روش‌ها را در یک راهبرد کلی ادغام کرده، که درست مانند چین، به دنبال سوءاستفاده از برتری‌های جغرافیایی و زمانی است که توسط ملغمه‌ای از تهدیدات علیه آمریکا و شرکا و هم‌پیمانانمان پشتیبانی می‌شود» (National Defense Strategy, US, 2022). یکی از چالش‌های مهمی که در راهبرد امنیت ملی آمریکا به آن پرداخته است بحث مداخله روسیه و سایر کشورهای معارض با آمریکا در امور داخلی این کشور است. دموکرات‌های آمریکا معتقدند که روسیه و حامیانش در انتخابات ریاست جمهوری این کشور به نفع ترامپ مداخله کرده‌اند. در این خصوص تحقیقات و گزارش‌های متعددی به مدت ۴ سال تا سال ۲۰۲۰ به دنبال داشته است. در نهایت برای کنگره آمریکا این مسئله مشخص شد و واقعیت این بود که از طریق نفوذهای سایبری و کمک به ویکی‌لیکس و انواع شبکه‌های اجتماعی روس‌ها توانستند بر ذهنیت موافقان خانم کلینتون اثر منفی بگذارند و باعث انتخاب دونالد ترامپ شوند.

اژانس‌های اطلاعاتی آمریکا به این نتیجه رسیدند که ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه شخصاً دستور عملیات مخفیانه با نام رمز پروژه «لختا» را صادر کرده، در حالی که پوتین این اتهامات را رد کرده‌است. پوتین در نشست هلسینکی در سال ۲۰۱۸ گفت که می‌خواهد ترامپ پیروز شود، زیرا او در مورد عادی سازی روابط آمریکا و روسیه صحبت کرده است. چالش انتخاباتی دوره گذشته بین ترامپ و خانم کلینتون و باور به مداخله روسیه در انتخابات آمریکا از سوی دموکرات‌ها در سند راهبردی امنیت ملی آمریکا در دوره بایدن به عنوان یک چالش به آن پرداخته است. پیرامون مداخله روسیه در انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در این سند چنین آمده است: «روسیه همچنین گستاخانه در سیاست ایالات متحده مداخله کرده و برای ایجاد اختلاف بین مردم آمریکا تلاش کرده و اقدامات بی‌ثبات‌کننده روسیه به عرصه بین‌المللی محدود نمی‌شود. در داخل، دولت روسیه تحت ریاست جمهوری پوتین حقوق بشر شهروندان خود را نقض می‌کند، مخالفان خود را سرکوب می‌کند و رسانه‌های مستقل را می‌بندد. روسیه اکنون دارای یک نظام سیاسی راکد است که به نیازهای مردم خود پاسخ نمی‌دهد (National Security Strategy United States, 2022).

راهبرد امنیت ملی روسیه در سال ۲۰۲۱ یک سال قبل از آغاز جنگ فوریه ۲۰۲۲ علیه اوکراین نگارش شد. سند ۲۰۲۱ بر خلاف سند سال ۲۰۱۵ که بر علاقه به «ایجاد مشارکت کامل با ایالات متحده» بر اساس «منافع مشترک» تأکید داشت، در اینجا از ناپدید شدن «زمینه‌های مهم مشارکت» بین روسیه و ایالات متحده سخن رفته و به نظر می‌رسد روسیه اکنون عزم خود را برای پنج سال آینده و «تنهایی به پیش رفتن» جزم کرده است (Karami, 2021: 12). روسیه در راهبرد امنیت ملی خود ایالات متحده آمریکا را کشوری غیردوست می‌نامد که در حال از دست دادن قدرت خود در عرصه جهانی و تحمیل برنامه‌های خود بر کشورهای دیگر است. در ماده ۲۵ این سند می‌خوانیم: «کشورهایی که برتری بدون قید و شرط خود را از دست می‌دهند می‌کوشند تا قواعد خود را به سایر اعضای جامعه بین‌المللی دیکته کنند، از ابزار رقابت ناسالم استفاده می‌کنند، به صورت یک‌جانبه تحریم وضع می‌کنند و علناً در امور کشورهای دارای حاکمیت ملی مداخله می‌کنند. این گونه اقدامات منجر به متزلزل شدن موازین و اصول

بین‌المللی مورد قبول عمومی می‌شود، نهادها و رژیم‌های بین‌المللی حقوقی را تضعیف و تخریب می‌کند، اوضاع سیاسی نظامی را وخیم می‌کند قابلیت پیش‌بینی را پائین می‌آورد و اعتماد در روابط کشورها را کم می‌کند (National Security Strategy Russia, 2021). در سند راهبرد امنیت ملی آمریکا رفتار سیاسی، نظامی و ژئوپلیتیکی روسیه نسبت به اروپا، و آسیا را مطرح نموده و ضرورت همکاری‌های بین‌المللی در ابعاد مختلف برای کاهش خطر روسیه به متحدان و شرکای خود در اروپا و آسیا و ضرورت همکاری با ناتو و پیوستن سوئد و فنلاند و توجه به تهدیدات مشترک اعضای ناتو در برابر روسیه، تلاش روسیه برای حمله به زیرساخت‌های آمریکا، ضرورت تضعیف ارتش روسیه به عنوان یک چالش متذکر شده است. در این سند می‌خوانیم: «ما همراه با متحدان ناتو خود، دفاع و بازدارندگی خود را به ویژه در جناح شرقی ائتلاف تقویت می‌کنیم. استقبال فنلاند و سوئد در ناتو امنیت و قابلیت‌های ما را بیشتر خواهد کرد. ما تمرکز خود را بر تقویت انعطاف‌پذیری جمعی در برابر تهدیدات مشترک روسیه از جمله تهدیدات نامتقارن تجدید می‌کنیم. به طور گسترده‌تر، جنگ پوتین به شدت موقعیت روسیه را در برابر چین و دیگر قدرت‌های آسیایی مانند هند و ژاپن کاهش داده است. دوم، ایالات متحده از هر وجهی از خاک ناتو دفاع خواهد کرد و به ایجاد و تعمیق ائتلافی با متحدان و شرکا ادامه خواهد داد تا از آسیب بیشتر روسیه به امنیت، دموکراسی و نهادهای اروپا جلوگیری کند. سوم، ایالات متحده از اقدامات روسیه که منافع اصلی ایالات متحده را تهدید می‌کند، از جمله حملات روسیه به زیرساخت‌ها و دموکراسی ما، بازدارنده و در صورت لزوم به آنها پاسخ خواهد داد. چهارم، ارتش متعارف روسیه تضعیف خواهد شد، که احتمالاً اتکای مسکو به سلاح‌های هسته‌ای را در برنامه‌ریزی نظامی‌اش افزایش می‌دهد. ایالات متحده اجازه نخواهد داد روسیه یا هیچ قدرتی از طریق استفاده یا تهدید به استفاده از سلاح‌های هسته‌ای به اهداف خود دست یابد. آمریکا همچنان به حفظ ثبات استراتژیک و توسعه زیرساخت‌های کنترل تسلیحات گسترده‌تر، شفاف‌تر و قابل راستی‌آزمایی‌تر برای موفقیت در استارت جدید و بازسازی ترتیبات امنیتی اروپا که به دلیل اقدامات روسیه از بین رفته است، علاقه دارد. در نهایت، ایالات متحده شیوه‌های تعامل عمل‌گرایانه را برای رسیدگی به موضوعاتی که معامله با

روسیه می‌تواند برای دو طرف سودمند باشد، حفظ و توسعه خواهد داد (National Security Strategy United States, 2022).

یکی از نگرانی‌های آمریکا که در دو سند راهبردی اخیر (ترامپ و بایدن) مطرح شده است موضوع حمله سایبری روسیه به زیرساخت‌های دیجیتالی این کشور است. موضوع دیجیتالی شدن زیرساخت‌های آمریکا تحول بزرگی است که در عین موفقیت مهم اقتصادی، اجتماعی، فناوری و فرهنگی در ایالات متحده آمریکا روی داده است و این موضوع و حفظ امنیت آن نگرانی‌هایی در این دو سند مطرح شده است. منظور از دیجیتالی شدن تغییری شگرف در عملکرد یک سازمان و یا یک کشور با محوریت فناوری‌های تحول‌آفرین است. اینترنت اشیا، رایانش ابری، اپلیکیشن‌های موبایل، رسانه‌های اجتماعی، واقعیت مجازی و افزوده، تحلیل‌گری داده، هوش مصنوعی و بلاک‌چین از مهم‌ترین انواع فناوری‌های تحول‌آفرین هستند. زمانی می‌توانیم مدعی تحول دیجیتالی شویم که این فناوری‌ها، مدل‌های کسب‌وکار، تجربه‌های ذی‌نفعان (مانند مشتریان و کارکنان در سطح سازمانی و شهروندان در سطح ملی) و فرایندهای عملیاتی ما را به نحو مطلوبی زیر و رو کرده باشند. تحول دیجیتال سازمانی به معنای ساخت سازمانی در تراز عصر دیجیتال می‌باشد. اگر این تعریف را مبنای کار قرار دهیم دیگر دچار این خطای راهبردی نمی‌شویم که تحول دیجیتالی را معادل با فناوری اطلاعات بدانیم. گستره تحول دیجیتال کل سازمان است، جایی که باید با به‌کارگیری فناوری‌های تحول‌آفرین کلیه ابعاد سازمان را در عصر دیجیتال بازتعریف نمود (Shami Zanjani, 2022). در سند دوره بایدن این نگرانی چنین بیان شده است: «جوامع ما و زیرساخت‌های حیاتی که از نیرو گرفته تا خطوط لوله پشتیبانی می‌کنند، به طور فزاینده‌ای دیجیتالی شده و در برابر اختلال یا تخریب از طریق حملات سایبری آسیب‌پذیر هستند. کشورهایی مانند روسیه از چنین حملاتی برای تضعیف توانایی کشورها در ارائه خدمات به شهروندان و اجبار مردم استفاده کرده‌اند. ما در حال همکاری نزدیک با متحدان و شرکای خود مانند کواد (Quad) هستیم تا استانداردهایی را برای زیرساخت‌های حیاتی برای بهبود سریع انعطاف‌پذیری سایبری خود و ایجاد قابلیت‌های جمعی برای پاسخ سریع به حملات تعریف کنیم. در مواجهه با حملات مخرب سایبری از سوی

مجرمان، ما مشارکت‌های نوآورانه‌ای را راه‌اندازی کرده‌ایم تا همکاری‌های مجری قانون را گسترش دهیم، مجرمان سایبری را از پناهگاه محروم کنیم و با استفاده غیرقانونی از ارزش‌های دیجیتال برای شستشوی عواید ناشی از جرایم سایبری مقابله کنیم (National Security Strategy United States, 2022).

۳-۴. بازنمایی ژئوپلیتیکی جنگ روسیه و اوکراین در سند راهبردی آمریکا

اوکراینی‌ها بدنبال الحاق به ناتو، و روسیه بدنبال انکار الحاق اوکراین به آن، و غرب نیز علاقه‌مند به جذب اوکراین و قرارداد آن زیر چتر حمایتی خود بود. بنابراین بحران پیش‌رونده اوکراین طی سال‌های گذشته، با الگوی رقابت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی سطح جهانی و کروی پیوند خورد. ویژگی‌های ژئوپلیتیکی اوکراین محرک بحران کنونی به شرح زیر است:

۱. قرار گرفتن در موقعیت ژئوپلیتیکی حایل بین روسیه با ناتو و اتحادیه اروپا؛
۲. داشتن موقعیت تراتزیتی و کنترلی بین دو سیستم فضایی آسیا و اروپا (انرژی و طرح یک راه یک کمربند)؛
۳. قرار گرفتن در فضای جغرافیایی اوراسیا و مجاورت با روسیه، و نتیجتاً بخشی از رویای اوراسیاگرایی روسیه؛
۴. قدرت سطح دوم سیستم ژئوپلیتیکی اسلاویک در جهان، و نتیجتاً داشتن پتانسیل ذاتی رقابت و تقابل با روسیه به عنوان قدرت سطح اول سیستم و سازه اسلاویک؛
۵. پیوند تاریخی ساختاری با روسیه، و نیز نگرش روس‌ها به اوکراین و کیف به عنوان نیای فضایی روسیه،
۶. دسترسی به مسکو و غرب روسیه، به عنوان ابزار کنترل و مهار روسیه توسط رقبای ژئواستراتژیک؛ (Hafeznia, 2022: 6-7).

جنگ اوکراین، اگر چه از منظر تحلیل و رویکرد ژئوپلیتیکی جنگی منطقه‌ای در چارچوب جنگ شمال-شمال و اروپا-محور به شمار می‌آید، اما در عمل درگیری «قدرت جهانی» است که حول محور فروپاشی پیش‌بینی شده هژمونی جهانی ایالات متحده آمریکا متمرکز شده و

آشکارا صلح آمریکایی را به چالش می‌کشد، در چنین شرایطی نگرش، رفتار و عملکرد بازیگران درگیر در جنگ، پیامدهای مهمی می‌تواند برای آینده سیاست جهانی در پی داشته باشد (Samiee Esfahani, 2022:1). می‌توان گفت جنگ اوکراین به عنوان نقطه عطف/محرک بر نظم بین‌الملل تأثیرگذار بوده و پساجنگ اوکراین، نظام بین‌الملل وارد عصر جدیدی خواهد شد. تأثیر این جنگ در سطح بین‌الملل، قطبی‌شدن بیش از پیش امنیت بین‌الملل و ژئوپلیتیک‌تر شدن سیاست بین‌الملل خواهد بود. تأثیرات تهاجم روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲ عظیم است و هنوز در ابعاد کامل آشکار نشده است. با این حال، برخی از الگوها به وضوح قابل مشاهده است. کشورهای غربی با اتخاذ برداشتی یکسان از روسیه پوتین به عنوان یک قدرت تجدیدنظرطلب، وحدت استراتژیک خود را مجدداً تأیید کردند. به نظر می‌رسد ناتو آماده گسترش در اسکاندیناوی و دریای بالتیک با گنجاندن آتی سوئد و فنلاند غیرمتعهد از لحاظ نظامی سنتی است. اتحادیه اروپا استقلال انرژی خود را با این هدف تا حد زیادی تسریع کرد. در اصل، تهاجم به اوکراین بخشی از جاه‌طلبی روسیه برای ایجاد منطقه نفوذ در حوزه کنترل شوروی سابق است. روسیه همچنین قصد دارد از جمعیت روسی‌زبان موجود در سرزمین‌های پس از شوروی استفاده کند تا قدرت و نفوذ خود را در سطح منطقه نشان دهد. اوکراین به عنوان یک عامل تاریخی و فرهنگی برای سیاست‌های رویزیونیستی روسیه در تخیلی خود مورد خاصی را به خود اختصاص داده است. تجدیدنظرخواهی ژئوپلیتیک روسیه با یک گفتمان مرتبط همراه است که هم تجدیدنظرطلبی تاریخی و هم ابزاری سازی ساختارهای ذهنی جنگ جهانی دوم را در بر می‌گیرد (Avenue, 2022:12).

کاهش یا حتی پایان دادن به وابستگی برخی از کشورهای عضو به واردات گاز و نفت روسیه. به طور کلی، تهاجم سال ۲۰۲۲ ثابت کرده است که یک رویداد مهم برای امنیت در دوران پس از جنگ سرد است که باید تعادل‌های منطقه‌ای و جهانی را برای دهه‌های آینده بازتعریف کند. پیروزی در جنگ روسیه علیه اوکراین در اردوگاه غرب سبب تقویت موقعیت راهبری ایالات متحده در سطح جهان، به هزینه شرکای اروپایی شده است. همچنین شکست یا

صلحی که به نفع روسیه خاتمه یابد به تضعیف غرب به رهبری آمریکا در سلسله مراتب قدرت در ژئوپلیتیک نظام جهانی پایان می‌یابد. در سند راهبردی آمریکا تهدید روسیه در قالب جنگ اوکراین به عنوان تهدیدی علیه صلح در اروپا و قوانین اساسی نظم بین‌المللی به شمار آمده است. در این سند چنین آمده است: «در ستیز برای آینده جهان ما، دولت من در مورد دامنه و جدیت این چالش نگاه روشنی دارد. جنگ بی‌رحمانه و بی دلیل روسیه علیه همسایه‌اش اوکراین، صلح در اروپا را بر هم زده و ثبات را در همه جا تحت تأثیر قرار داده است و تهدیدات هسته‌ای بی‌مورد آن رژیم جهانی فقدان اشاعه را به خطر می‌اندازد. حاکمان مستبد برای تضعیف دموکراسی و صدور مدلی از حکمرانی که با سرکوب در داخل و تهدید در خارج از کشور مواجه باشد تلاش بیشتری می‌کنند. روسیه تهدیدی فوری برای نظام آزاد و باز بین‌المللی است و همانطور که جنگ تجاوزکارانه‌اش علیه اوکراین نشان داده است بی‌پروا قوانین اساسی نظم بین‌المللی امروز را زیر پا می‌گذارد» (National Security Strategy United States, 2022). آمریکا در راهبرد دفاعی و امنیتی خود نیز تهدید و چالش ژئوپلیتیکی روسیه علیه اوکراین را چند بار تکرار نموده است. در بخشی از سند می‌خوانیم: یوروش ناموجه روسیه به اوکراین آشکارا نشان‌دهنده ظهور درباره روسیه با رویکردی نظامی گرایانه‌تر است که می‌خواهد سامانه امنیتی اروپا را که پس از جنگ جنگ سرد شکل گرفته است واژگون کند و نظم کلی‌تر و قانون محور بین‌المللی را به چالش بکشد. روسیه با اقدامات خصمانه‌اش به دنبال گسترش تسلطش بر بخش‌هایی از امپراتوری سابق شوروی است تا به گمان خود، جایگاه واقعی‌اش را در عرصه جهانی پس بگیرد (National Defense Strategy, US, 2022).

روسیه نیز در سند راهبردی خود در سال ۲۰۲۱ به پاره‌ای از چالش‌های بین‌المللی که باعث رشد بی‌ثباتی ژئوپلیتیکی می‌شود و احتمال درگیر شدن روسیه در آینده با کشورهای غیردوست را مطرح نموده است. در این سند به طور غیرمستقیم به بروز چالش‌های فراروی روسیه در قلمرو ژئواستراتژیک شوروی سابق و خارج نزدیک و احتمال بروز جنگ را یک سال قبل از جنگ با اوکراین متذکر می‌شود. گواهی که فدراسیون روسیه و حکمرانان روسی در حال آماده

شدن برای این جنگ بوده‌اند و این سند در همین راستا و پاسخ به چالش‌های آینده روسیه نگارش شده است. در این سند می‌خوانیم: «رشد بی‌ثباتی ژئوپلیتیکی و تضاد منافع، تشدید اختلاف‌نظرها بین کشورها با افزایش تهدید استفاده از نیروی نظامی همراه می‌شود. متزلزل شدن موازین مورد قبول عموم و اصول حقوق بین‌المللی، ضعیف شدن و از بین رفتن نهادهای حقوقی بین‌المللی موجود و گسیخته شدن ادامه‌دار نظام قراردادها و توافقنامه‌ها در حوزه کنترل بر تسلیحات منجر به افزایش تنش و وخامت اوضاع نظامی سیاسی، از جمله در نزدیکی مرزهای کشور فدراسیون روسیه می‌شوند. اقدامات برخی از کشورها در راستای تحریک پروسه‌های واگرایانه در اتحادیه کشورهای مشترک‌المنافع با هدف از بین بردن ارتباطات روسیه با متحدان سنتی آن است. شماری از کشورها روسیه را تهدید و حتی دشمن نظامی می‌نامند. خطر تبدیل شدن مناقشات مسلحانه به جنگ‌های محدود و منطقه‌ای از جمله با مشارکت قدرت‌های هسته‌ای، دارد افزایش می‌یابد. قلمرو فضا و رسانه‌ها فعالانه به حوزه‌های جدید برای پیشبرد اقدامات نظامی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد (National Security Strategy Russia, 2021).

اوکراین با قرار گرفتن در جنوب غربی روسیه به گونه‌ای دروازه اصلی غرب به روسیه و برعکس است. این کشور با رویکرد ژئوپلیتیکی می‌توان عمیق‌تر استراتژیک روسیه دانست و به عنوان منطقه حائل در برابر مداخله نظامی غرب به روسیه از این کشور محافظت می‌کند. همچنین اوکراین محل ترانزیت بیش از ۸۰ درصد گاز وارداتی اروپا از مسیر روسیه تا قبل از آغاز جنگ (۲۰۲۲) بوده است و بدون توجه به موقعیت ژئواستراتژی اوکراین و شاهراه عبور انرژی روسیه به غرب، تلاش‌های روسیه فاقد نفوذ و تأثیر ژئوپلیتیکی بر اروپا و اتحادیه اروپا (۲۷ کشور)، (۱۷ کشور غیر عضو اتحادیه) خواهد بود. امروز می‌توان گفت ظرفیت ژئوپلیتیکی، ویژگی‌های ژئواکونومیک و موقعیت ژئواستراتژیک اوکراین به گونه‌ای است که بلوک غرب به رهبری آمریکا به دنبال افزایش نفوذ خود و حذف یا کاهش قدرت نفوذ ژئوپلیتیکی رقیب روسی در این کشورها است. علائق ژئوپلیتیکی و دولتمردان اوکراین که حدود یک دهه اخیر (بویژه از دوره ریاست جمهوری زلنسکی از سال ۲۰۱۹) به سمت بلوک غرب و اتحادیه اروپا عمدتاً تغییر

شیفت داده توازن ژئوپلیتیکی بین روسیه و غرب را تا حدود زیادی تغییر داده است و موجب نگرانی بیشتر دولت مردان روسی را فراهم ساخت. کیسینجر مرد کهنه کار، سیاست‌شناس و یک ژئوپلیتیسین صاحب‌نظر در عرصه ژئوپلیتیک نظام جهانی که رفتار ژئوپلیتیکی روسیه را به درستی درک کرده است در کتاب رهبری: شش درس استراتژی جهانی می‌نویسد: «اگر اوکراین به ائتلاف ناتو بپیوندد، مرزهای این بلوک در ۵۰۰ کیلومتری مسکو قرار می‌گیرد و این روسیه را از عمق استراتژیکی که همیشه به روی آن حساب باز کرده، محروم می‌کند. همچنین متذکر می‌شود، راه‌حل جنگ فعلی در اوکراین یک «اوکراین بی‌طرف» است. به نوشته فارین افروز، کیسینجر معتقد است که روسیه دست کم تا چند دهه با نفوذ باقی خواهند ماند اما این کشور به دلیل گستردگی خاکش و فقدان پتانسیل دفاعی در جغرافیایش درگیر یک «احساس عدم امنیت پایدار» که ریشه‌های عمیق در تاریخش دارد خواهد بود» (Kissinger, 2022).

این که چرا روسیه وارد جنگ با اوکراین شد بعضی صاحب‌نظران به نگرانی امنیتی روسیه و نزدیکی ناتو به مرزهای این کشور نسبت می‌دهند. اما به باور برخی از تحلیل‌گران داخلی و خارجی، مسکو در شرایط فعلی به دنبال تجدیدنظر در نظم بین‌المللی است به این دلیل که روسیه در زمان پوتین از همان ابتدا نظم بین‌المللی مبتنی بر نظام تک‌قطبی به رهبری آمریکا را مردود اعلام نموده و همواره بر علیه آن در ژئوپلیتیک نظام جهانی اقدامات لازمه را انجام داده است. دولت مردان آمریکا معتقدند جنگ روسیه علیه اوکراین باعث به خطر افتادن صلح در قاره اروپا، تهدید هسته‌ای، تضعیف دموکراسی و یک تهدید برای نظام آزاد و باز بین‌المللی است. در این سند راهبردی در این خصوص چنین آمده است: «در دهه گذشته، دولت روسیه سیاست خارجی امپریالیستی را با هدف واژگونی عناصر کلیدی نظم بین‌المللی انتخاب کرده است. این امر با تهاجم تمام عیار به اوکراین در تلاش برای سرنگونی دولت این کشور و تحت کنترل روسیه درآوردن به اوج خود رسید. اما، این حمله از بین نرفت. حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۱۴، مداخله نظامی این کشور در سوریه، تلاش‌های طولانی مدت برای بی‌ثبات کردن همسایگانش با استفاده از قابلیت‌های اطلاعاتی و سایبری و تلاش‌های آشکار برای تضعیف فرآیندهای دموکراتیک داخلی در کشورهای اروپا، آسیای مرکزی و سراسر جهان

انجام شد (National Security Strategy United States, 2022). بسیاری از صاحب‌نظران بین‌المللی معتقدند جنگ روسیه علیه اوکراین جز ویرانی دستاوردی نخواهد داشت و به نابودی و ویرانی بیشتر اوکراین منجر می‌شود. فرید ذکر یا بر این باور است: «یک سال پس از آغاز حمله نظامی روسیه به اوکراین آشکار شده است که هیچ کدام از طرف‌ها به اندازه‌ای قوی نیستند که بتوانند پیروزی نهایی را از آن خود کنند و هیچ کدام از آن‌ها نیز به اندازه‌ای ضعیف نیستند که خواستار صلح شوند. این مناقشه عملاً به بن‌بست برخورده است. نیروهای مسلح پس از یک سری پیروزی چشمگیر و قابل توجه، چند ماه است که پیشرفتی در بازپس‌گیری خاک خود نداشته‌اند. جنگ در خاک اوکراین در حال وقوع است، شهرهای آن زیر بمباران به ویرانه تبدیل می‌شوند، کارخانه‌ها با خاک یکسان شده‌اند. اگر جنگ با همین وضعیت ادامه داشته باشد، آیا می‌توانیم بپرسیم که آیا ما اجازه می‌دهیم اوکراین نابود شود تا آن را نجات دهیم؟» (Zakaria, 2023). والتز نیز نظر ذکر یا را تأیید می‌کند او می‌نویسد: دولت بایدن از ابتدای جنگ اوکراین در آن جنگ حضور داشته و بارها اعلام کرده تا هر زمانی که به طول انجامد از کیف حمایت خواهد کرد. با ممانعت از پیشرفت نظامی غیرمحمتمل توسط نیروهای مسلح کیف یا تغییر عقیده ای حتی با احتمال کم‌تر در مسکو انتظار داریم که تیم بایدن موضع فعلی خود را حفظ کند. تسلیحات و کمک‌های ایالات متحده به اوکراین ادامه خواهند یافت و متحدان آمریکا در اروپا را تحت فشار قرار خواهند داد تا از این خط‌مشی پیروی کنند. بایدن مانند روسای جمهور قبلی که با یک وضعیت نظامی ناامیدکننده مواجه بوده‌اند رویکرد تکراری را در پیش می‌گیرد: او به اندازه کافی برای جلوگیری از شکست قاطع اوکراین تلاش می‌کند اما به اندازه کافی برای به دست آوردن یک پیروزی کاری انجام نمی‌دهد (Waltz, 2023). اگرچه راهبرد امنیت ملی آمریکا که در اکتبر ۲۰۲۲ در اختیار کنگره قرار گرفته و راهبرد دفاعی امنیت ملی آمریکا نظر دیگری مطرح نمودند. در سند راهبردی امنیت ملی آمده است: «ما در حال رهبری یک پاسخ متحد، اصولی و قاطع به تهاجم روسیه هستیم و جهان را برای حمایت از مردم اوکراین در حالی که شجاعانه از کشور خود دفاع می‌کنند، گرد هم آورده‌ایم. ما با همکاری با یک ائتلاف بین‌المللی گسترده و بادوام، سطوح نزدیک به بی‌سابقه‌ای از کمک‌های

امنیتی را برای اطمینان از اینکه اوکراین ابزاری برای دفاع از خود دارد، به دست آورده‌ایم. ما کمک‌های بشردوستانه، اقتصادی و توسعه‌ای را برای تقویت حاکمیت مستقل، دولت منتخب اوکراین و کمک به میلیون‌ها پناهنده‌ای که مجبور به ترک خانه‌های خود شده‌اند، ارائه کرده‌ایم. ما به ایستادن در کنار مردم اوکراین در حالی که آنها در برابر تجاوز برهنه روسیه مبارزه می‌کنند، ادامه خواهیم داد. و ما جهان را گرد هم خواهیم آورد تا روسیه را در قبال جنایاتی که در سرتاسر اوکراین به راه انداخته‌اند، پاسخگو کنیم (National Security Strategy United States, 2022).

زکریا در مقاله‌ای که در سال ۲۰۲۲ نگارش کرده به ابعاد این جنگ و ظرفیت دو کشور نگرینسته است: «بسیاری وجود دارند که معتقدند جنگ می‌تواند با پیروزی کامل اوکراین به پایان برسد. من هم امیدوارم، اما شک دارم. مردم روسیه به ظرفیت بالایشان به تحمل سختی‌ها در دوره جنگ شناخته می‌شوند. در جنگ جهانی دوم، ۲۴ میلیون نفر از شهروندان شوروی جان باختند در حالی که این رقم برای ایالات متحده ۴۲۰ هزار نفر بود. همچنین در حالی که اقتصاد روسیه یک افت آرام را تجربه کرده، اقتصاد اوکراین شبیه کسی است که از صخره سقوط کرده باشد. تولید ناخالص داخلی اوکراین ۳۰ درصد در سال ۲۰۲۲ کاهش یافت و هزینه‌های دولت اوکراین عملاً به بیش از دو برابر درآمدهای آنها رسید (با تشکر از کمک‌های غرب)» (Zakaria, 2023). بخشی از راهبرد امنیت ملی آمریکا به حمایت از اوکراین در جنگ و پس از جنگ اختصاص یافته است. موضوعاتی مانند کمک در ادامه جنگ، کمک در بازسازی پس از جنگ و همکاری با اوکراین برای پیوستن به اتحادیه اروپا از آن جمله است. در سند راهبردی امنیت ملی آمریکا در این خصوص می‌نویسد: «در حالی که برخی از جنبه‌های رویکرد ما به خط سیر جنگ در اوکراین بستگی دارد، تعدادی از عناصر از قبل مشخص هستند. اول، ایالات متحده به حمایت از اوکراین در مبارزه برای آزادی‌اش ادامه خواهد داد، ما به اوکراین کمک خواهیم کرد تا از نظر اقتصادی بهبود یابد، و ادغام منطقه‌ای آن با اتحادیه اروپا را تشویق خواهیم کرد. در کنار متحدان و شرکای ما، آمریکا کمک می‌کند تا جنگ روسیه علیه اوکراین به یک شکست استراتژیک تبدیل شود. در سرتاسر اروپا، ناتو و اتحادیه اروپا در

مقابله با روسیه و دفاع از ارزش‌های مشترک متحد هستند. ما بخش‌های استراتژیک اقتصادی روسیه از جمله دفاع و هوافضا را محدود می‌کنیم و به مقابله با تلاش‌های روسیه برای تضعیف و بی‌ثبات کردن کشورهای مستقل و تضعیف نهادهای چندجانبه ادامه خواهیم داد» (National Security Strategy United States, 2022).

در این سند به وضوح نشان می‌دهد آمریکا به دنبال شکست روسیه در این جنگ و منزوی ساختن این کشور است. تلاش آمریکا برای کنترل صادرات روسیه بویژه نفت و گاز این کشور به قاره اروپا و حتی آسیا و چین و تلاش بایدن در نشست بالی اندونزی تحت عنوان گروه ۲۰ مبنی کاهش خرید نفت روسیه در حد ۱ درصد در این راستا قابل تحلیل است. در این سند به این موضوع این گونه اشاره شده است: «آمریکا تعهد بنیادی خود را برای دستیابی به اروپای کامل، آزاد و در صلح حفظ می‌کند. تهاجم بیشتر روسیه به اوکراین تهدیدی جدی برای این دیدگاه است، به همین دلیل است که ما مصمم هستیم از اوکراین در دفاع از حاکمیت و تمامیت ارضی خود حمایت کنیم و در عین حال هزینه‌های سنگینی را به مسکو برای تجاوزاتش تحمیل کنیم. ما از اوکراین با کمک‌های امنیتی، بشردوستانه و مالی حمایت کرده‌ایم. ما به متحدان و شرکای خود در اروپا و سراسر جهان پیوسته‌ایم تا تحریم‌ها و کنترل‌های صادراتی را اعمال کنیم که توانایی روسیه برای به راه انداختن جنگ‌های تجاوزکارانه آینده را کاهش می‌دهد» (National Security Strategy United States, 2022).

در سند راهبردی امنیت ملی روسیه در ماده ۹ آن راهکار کاهش تنش ژئوپلیتیکی متفاوت با سند راهبردی امنیت ملی آمریکا ارائه طریق می‌نماید. در این سند آمده است: «در شرایطی که تنش‌های ژئوپلیتیکی افزایش می‌یابد، سیاست خارجی فدراسیون روسیه باید موجب ارتقاء ثبات نظام روابط بین‌المللی که به حقوق بین‌المللی، اصول امنیت عمومی، برابر و تقسیم‌ناپذیر تکیه دارد و تعمیق تعامل چندجانبه، بدون خطوط جداکننده و رویکردهای ائتلافی، با هدف حل مشکلات مشترک جهانی و منطقه‌ای با مرکزیت نقش هماهنگ‌کننده سازمان ملل و شورای امنیت آن، شود» (National Security Strategy Russia, 2021).

۴-۴. رویکرد رقابت ژئوپلیتیکی آمریکا و روسیه

موازنه قدرت ژئوپلیتیک ایالات متحده در دهه‌های گذشته تغییر کرده است. بایدن تلاش می‌کند تا سیاست امنیتی ایالات متحده را در دهه سوم قرن بیست و یکم یک توازن ژئوپلیتیکی ایجاد کند (Mossalanejad, 2022: 1).

سائول برناردکوهن در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین ژئوپلیتیسین‌های جهان به شمار می‌آید. او در کتاب ژئوپلیتیک؛ جغرافیای روابط بین‌الملل خود کشورها را به چهار گروه تقسیم می‌کند. در دسته نخست قدرت‌های بزرگ قرار دارد که آمریکا، چین، روسیه و اتحادیه اروپا قرار دارد. در عصر جدید و در این تقسیم‌بندی کوشوری با ویژگی‌های ابرقدرت یا قدرت جهانی وجود ندارد (Kohen, 2015: 43). این موضوع مورد تأیید کاپلان دیگر ژئوپلیتیسین بزرگ قرار دارد. او نیز بر این باور است که دیگر عصر قدرت‌های جهانی و ابرقدرت به پایان رسیده است و آمریکا تنها یک قدرت بزرگ است (Kaplan, 2022). مطالعه آخرین راهبرد امنیت ملی روسیه در سال ۲۰۲۱ نیز این نگرش را تأیید می‌کند. از این رو می‌توان گفت آمریکا و روسیه در مناطق ژئوپلیتیکی ده‌گانه و چهار قلمرو ژئواستراتژیک مشغول رقابتی سخت خواهند بود. سریع‌القلم می‌نویسد: اگر بخواهیم مسئله را از یک سطح بالاتر مورد بررسی قرار دهیم باید توجه داشت که روسیه همچنان مهم‌ترین رقیب ژئوپلیتیک آمریکا در جهان است. ضمن اینکه از دیرباز این ایده در میان سیاستمداران و اندیشمندان آمریکایی وجود داشته که شاید بتوان در مقطعی که حتی ممکن است نیم قرن دیگر باشد، روسیه را به ۵ کشور مختلف تجزیه کرد. چرایی این ایده از آنجا نشأت می‌گیرد که به هر حال روسیه صاحب بیشترین تسلیحات هسته‌ای در دنیا است، دارای ۱۱ Zone یا منطقه زمانی مختلف است، منابع عظیم نفت و گاز و انرژی دارد و هر نوع فلز قابل‌تصوری در این کشور یافت می‌شود. صاحب منابع طبیعی و دریایی گسترده‌ای است و به قطب شمال هم تسلط دارد. در نتیجه ایالات متحده از هر فرصتی برای تضعیف این رقیب ژئوپلیتیکی خود استفاده می‌کند (Sariolqhalam, 2023). راهبرد امنیت ملی آمریکا رقابت خود و متحدان بین‌المللی‌اش عمدتاً در دو قاره اروپا و آسیا - اقیانوسیه قرار دارند در خواست می‌کند تا نسبت به روسیه و چین رفتار خود در محیط خارجی این دو کشور رقابت‌پذیر سازند.

در این سند آمده است: «همه‌گیری کوید ۱۹ دستاوردهای توسعه را از بین برده و نابرابری‌های مداوم را روشن کرده است. درگیری‌های طولانی، شکنندگی فزاینده، تجدید حیات اقتدارگرایی و شوک‌های آب و هوایی مکرر زندگی و معیشت مردم و ثبات جهانی را تهدید می‌کند. جنگ روسیه علیه اوکراین تنها این تهدیدها را تشدید کرده است و به افزایش قیمت مواد غذایی و انرژی، تشدید فقر و کاهش امنیت غذایی در سراسر جهان کمک کرده است. مسکو همچنین علاقه‌ای به همکاری با کشورهای -به‌ویژه در جنوب کره زمین که دیدگاه مشترکی با آن ندارند- دارد. در نتیجه، ایالات متحده و متحدان و شرکای ما فرصت دارند تا محیط خارجی چین و روسیه را به گونه‌ای شکل دهند که بر رفتار آنها -حتی در رقابت با آنها- تأثیر بگذارد (National Security Strategy United States, 2022).

ما همچنین یک بحران جهانی انرژی را تجربه کرده‌ایم که ناشی از سیاسی سازی منابع نفت و گاز تحت کنترل روسیه است که با مدیریت اوپک بر عرضه خود تشدید شده است. این شرایط بر نیاز به انتقال انرژی جهانی سریع، عادلانه و مسئولانه تأکید می‌کند. به همین دلیل - حتی در حالی که ما به بررسی همه فرصت‌ها با متحدان و شرکای خود برای تثبیت بازارهای انرژی و تامین منابع برای کسانی که به آن نیاز دارند ادامه می‌دهیم - بر اجرای مهم‌ترین قانون آب و هوا در تاریخ کشورمان تمرکز می‌کنیم. تا فن‌آوری‌های نوآورانه انرژی را در سریع‌ترین زمان ممکن به سطح مناسب برسانیم. موسسات مالی بین‌المللی، از جمله بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول نیز نیرویی چند برابر برای ارزش‌ها و منافع ما هستند. رشد قوی‌تر و باثبات‌تر در خارج از کشور به معنای اقتصاد قوی‌تر در این کشور است. با رونق سایر اقتصادها، تقاضا برای صادرات کالاها و خدمات ایالات متحده افزایش می‌یابد و باعث ایجاد مشاغل در ایالات متحده می‌شود. ما برای افزایش پاسخگویی این موسسات به اولویت‌های ایالات متحده، از جمله نحوه حمایت بهتر از کشورهای در حال توسعه در شرایطی که همه‌گیر و اکنون سرریزهای جنگ روسیه در اوکراین را پشت سر می‌گذارند، کار خواهیم کرد. روسیه در دهه گذشته سرمایه‌گذاری قابل توجهی در حضور خود در قطب شمال انجام داده است و زیرساخت‌های نظامی خود را مدرن کرده و سرعت تمرین‌ها و عملیات آموزشی را افزایش

داده است. رفتار تهاجمی آن باعث افزایش تنش‌های ژئوپلیتیکی در قطب شمال شده و خطرات جدیدی از درگیری ناخواسته ایجاد کرده و مانع همکاری می‌شود (National Security Strategy United States, 2022). یکی از مناطقی که روس‌ها به دلیل دارا بودن بخش مهمی از سرزمین‌های آن جزء قلمرو جغرافیایی خود سرمایه‌گذاری راهبردی کرده‌اند قطب شمال است. قطب شمال یکی از مناطقی است که روس‌ها پیش‌بینی رقابت ژئوپلیتیکی در آن با آمریکا به دلیل همسایگی دو کشور با قطب شمال نموده‌اند. قطب شمال با سرزمین‌های پهناور و بستر آبی غنی از منابع انرژی از جمله نفت و گاز و منابع معدنی برای پنج کشور مجاور آن و بیش از همه روسیه و آمریکا عرصه رقابت و جنگ سرد واقعی شده است که از مدت‌ها پیش راهبرد تسلط خود را بر این سرزمین سفید یخی عملیاتی کرده‌اند. روسیه، آمریکا، کانادا، نروژ و دانمارک کشورهای همجوار قطب شمال، برای دستیابی به ذخایر قطبی و تسلط بر آب‌های پیرامون آن با یکدیگر رقابت می‌کنند و رقابت این کشورها در یک دهه اخیر افزایش یافته است. مسکو در سال‌های گذشته به ویژه در دو سال اخیر برای تشدید و گسترش حضور خود در قطب شمال تلاش و برنامه‌ریزی کرده که مهم‌ترین آن تاسیس پایگاه نظامی در منطقه قطب شمال و استقرار دائمی نیروهای خود در این سرزمین است. در راستای این تلاش‌ها، روسیه در دو سال اخیر چند رزمایش قطبی برگزار کرده است که در آن ده‌ها نفر از تفنگداران دریایی ویژه و نیروهای هوایر با تسلیحات پیشرفته شرکت کردند. این موضوع باعث نگرانی شدید آمریکا شده و رقابت ژئوپلیتیکی با روسیه را قانون‌مند و وارد راهبرد امنیت ملی خود کرده‌اند. در این سند در این خصوص آمده است: «شوراهای قطب شمال مسئولیت اصلی رسیدگی به چالش‌های منطقه‌ای را بر عهده دارند و ما همکاری خود را با متحدان و شرکای خود در قطب شمال تعمیق خواهیم داد و با آنها برای حفظ شورای قطب شمال و سایر نهادهای قطب شمال علی‌رغم چالش‌هایی که جنگ روسیه در اوکراین برای همکاری در قطب شمال ایجاد کرده است، کار خواهیم کرد. ما به حفاظت از آزادی ناوبری و تعیین فلات قاره گسترده ایالات متحده مطابق با قوانین بین‌المللی ادامه خواهیم داد. ما باید در برابر تغییرات آب و هوایی در منطقه انعطاف‌پذیری ایجاد کرده و آن را کاهش دهیم، از جمله از طریق توافق‌نامه‌هایی برای

کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و همکاری بیشتر تحقیقاتی بین قطبی (National Security Strategy United States, 2022). روس‌ها در آخرین راهبرد امنیت ملی (۲۰۲۱) موقعیت ژئوپلیتیکی خود را در رقابت با آمریکا می‌بینند. به نظر می‌رسد رقابت روسیه با آمریکا در همه حوزه‌ها و مناطق برای سال‌های متمادی و راهبردهای آینده روسیه تمرکز کند نه کشور یا مناطق دیگری مانند اتحادیه اروپا یا ژاپن. در ماده ۱۵ راهبرد امنیت ملی روسیه نقد رفتار بین‌المللی آمریکا در رقابت با روسیه در این سند چنین آورده است: «با هدف تأمین و حفاظت از منافع ملی فدراسیون روسیه در مقابل تهدیدات داخلی و خارجی، از جمله در مقابل اقدامات غیردوستانه کشورهای خارجی، ارتقاء بازدهی استفاده از دستاوردهای موجود و مزیت‌های رقابتی فدراسیون روسیه با احتساب روندهای بلندمدت پیشرفت جهان، ضروری می‌باشد» (National Security Strategy Russia, 2021).

۵. تحلیل و نتیجه‌گیری

بر اساس قانون «گلدواتر - نیکلز» راهبرد امنیت ملی آمریکا از دوره رونالد ریگان تا جو بایدن (۱۹۸۶-۲۰۲۲) هفت بار نگارش شده است. جو بایدن که در سال ۲۰۲۰ میلادی پیروز انتخابات آمریکا شد در سال ۲۰۲۲ راهبرد امنیت ملی دولت خود را نگارش و به مجلس نمایندگان ارسال کرد. سند راهبرد امنیت ملی آمریکا روسیه را به عنوان یک تهدید مهم ژئوپلیتیکی که در حوزه‌های مختلف مشغول چالش، رقابت و ستیز ژئوپلیتیکی با بلوک غرب به رهبری آمریکا است و به دنبال برهم زدن نظم و قواعد بین‌المللی براساس تحقق علائق ژئوپلیتیکی خود است را مطرح می‌کند. به باور بسیاری از صاحب‌نظران ژئوپلیتیک، متخصصان روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای رفتار ژئوپلیتیکی روسیه در اروپا، اوراسیا، آسیای مرکزی، قفقاز و در بسیاری از مناطق ژئوپلیتیک جهان به چگونگی پایان جنگ روسیه در اوکراین وابسته است. این جنگ و پایان آن می‌تواند ساختار نظام ژئوپلیتیک جهانی و منطقه‌ای را برای دهه‌های آینده شکل دهد و رقابت‌های ژئوپلیتیکی جهان در حال گذار را به ثبات نسبی ژئوپلیتیکی نزدیک کند. در این سند نگرانی عمیق آمریکا نسبت به رفتار ژئوپلیتیکی روسیه در قلمروهای ژئواستراتژیک و مناطق ژئوپلیتیک جهان بویژه در اروپا و اوراسیا مشهود است.

نخست رویکرد این سند نسبت به رفتار روسیه در قالب چالش ژئوپلیتیکی این کشور در کشورها، مناطق و قلمرهای ژئواستراتژیک است که در این سند چندین بار تکرار شده است. یک مورد از چالش ژئوپلیتیکی روسیه نسبت به مناطق دیگر چالش انرژی است که در راهبرد امنیت ملی آمریکا نیز درج و به شدت اظهار نگرانی کرده است. در این سند آمده است: « ضرورت ژئوپلیتیکی برای کاهش وابستگی جمعی ما به کشورهایمانند روسیه که به دنبال استفاده از انرژی برای تهدید و اجبار هستند، تقویت می شود. این سند معتقد است که آمریکا و همکارانش یک بحران جهانی انرژی را تجربه کرده است که ناشی از سیاسی سازی منابع نفت و گاز تحت کنترل روسیه است که با مدیریت اوپک بر عرصه خود تشدید شده است. در این سند راهبردی روسیه یک تهدید و چالش فوری و مداوم برای نظم امنیت منطقه ای در اروپا به شمار می رود و منبع اختلال و بی ثباتی در ژئوپلیتیک نظام جهانی است. در سند راهبرد امنیت ملی آمریکا و در سند راهبردی ناتو و سند امنیتی دفاعی آمریکا که هر سه سند در سال ۲۰۲۲ نگارش شده روسیه را یک تهدید، چالش و رقیب جدی برای بلوک غرب و در تقابل با آنها به شمار آمده و ضرورت مبارزه با این کشور را اجتناب ناپذیر قلمداد نموده است. ائتلاف ناتو در سند راهبردی خود، روسیه را مهم ترین و اصلی ترین چالش و تهدید برای امنیت، صلح و ثبات منطقه آتلانتیک معرفی می کند. در این سند راهبردی هدف روسیه را بی ثبات سازی کشورهای شرق، جنوب و شمال ناتو می داند. یکی از چالش های پیرامون مداخله روسیه در انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در این سند است که معتقد است روسیه همچنین گستاخانه در سیاست ایالات متحده مداخله کرده و برای ایجاد اختلاف بین مردم آمریکا تلاش کرده است. اقدامات بی ثبات کننده روسیه به عرصه بین المللی محدود نمی شود. در داخل، دولت روسیه تحت ریاست جمهوری پوتین حقوق بشر شهروندان خود را نقض می کند، مخالفان خود را سرکوب می کند و رسانه های مستقل را می بندد. روسیه اکنون دارای یک نظام سیاسی راکد است که به نیازهای مردم خود پاسخ نمی دهد.

دومین رویکرد ژئوپلیتیکی روسیه از منظر این سند راهبردی رقابت ژئوپلیتیکی روسیه با آمریکا و بلوک غرب است. در این سند آمریکا معتقد است جنگ روسیه علیه اوکراین تهدیدهای

گوناگونی را تشدید کرده است و به افزایش قیمت مواد غذایی و انرژی، تشدید فقر و کاهش امنیت غذایی در سراسر جهان کمک کرده است. یکی از موضوعاتی که در این سند در قالب رقابت ژئوپلیتیکی به آن پرداخته شده، قطب شمال است. این سند معتقد است روسیه در دهه گذشته سرمایه‌گذاری قابل توجهی برای حضور خود در قطب شمال انجام داده است و زیرساخت‌های نظامی خود را نوسازی کرده و سرعت تمرین‌ها و عملیات آموزشی را افزایش داده است. آمریکایی‌ها معتقدند رفتار تهاجمی روسیه باعث افزایش تنش‌ها و رقابت‌های ژئوپلیتیکی در قطب شمال شده و خطرات جدیدی از درگیری ناخواسته ایجاد کرده و مانع همکاری می‌شود. دولت آمریکا معتقد است ما به حفاظت از آزادی ناوبری و تعیین فلات قاره گسترده ایالات متحده مطابق با قوانین بین‌المللی ادامه خواهیم داد. روسیه نیز در سند راهبردی خود رقابت ژئوپلیتیکی آمریکا در ماده ۱۵ آن یک سال قبل از آمریکا به این رفتار ژئوپلیتیکی پرداخته است. در این سند روسیه معتقد است با هدف تأمین و حفاظت از منافع ملی فدراسیون روسیه در مقابل تهدیدات داخلی و خارجی، از جمله در مقابل اقدامات غیردوستانه کشورهای خارجی، ارتقاء بازدهی استفاده از دستاوردهای موجود و مزیت‌های رقابتی فدراسیون روسیه با احتساب روندهای بلندمدت پیشرفت جهان، ضروری می‌باشد. روسیه در ماده ۲۵ این سند متذکر می‌شود که کشورهایی که برتری بدون قید و شرط خود را از دست می‌دهند می‌کوشند تا قواعد خود را به سایر اعضای جامعه بین‌المللی دیکته کنند، از ابزار رقابت ناسالم استفاده می‌کنند، به صورت یک‌جانبه تحریم وضع می‌کنند و علناً در امور کشورهای دارای حاکمیت ملی مداخله می‌کنند. این گونه اقدامات منجر به متزلزل شدن موازین و اصول بین‌المللی مورد قبول عمومی می‌شود، نهادها و رژیم‌های بین‌المللی حقوقی را تضعیف و تخریب می‌کند، اوضاع سیاسی نظامی را وخیم می‌کند قابلیت پیش‌بینی را پائین می‌آورد و اعتماد در روابط کشورها را کم می‌کند. همان گونه که طی سه دهه گذشته رفتار ژئوپلیتیکی آمریکا و روسیه با چالش و رقابت ژئوپلیتیکی همراه بوده بعید به نظر می‌رسد ظرف حداقل دو دهه آینده این دو کشور در مناطق ژئوپلیتیکی و ژئوپلیتیک نظام جهانی رفتار ژئوپلیتیکی دیگری غیر از این اتخاذ کنند، بویژه آن که رفتار

ژئوپلیتیکی دو کشور در راهبرد امنیت ملی آنها سال‌هاست راه یافته است و بر اساس آن عمل می‌کنند.

۶. قدردانی

نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از انجمن ژئوپلیتیک ایران و فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک و به منظور فراهم کردن امکان انتشار مقالات علمی و همچنین داوران گرانقدری که با نقد عالمانه موجب غنای بیشتر مقاله شدند، تشکر و قدردانی داشته باشند.

۷. بیانیه نبود تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

References

1. Abdi, M; and et al (2020). Explanation of geopolitical components affecting the formation of strategic relations. *Geopolitics Quarterly*, 16th year, First Issue, Spring.
2. Agnew, J (1998). *Geopolitics*. Encyclopedia, Encarta, C.D.
3. Agnew, J (2004). *Geopolitics: Re-Visioning World Politics*, London: Routledge.
4. Analyzing US National Security strategies regarding Russia's geopolitical behavior during Joe Biden's era (2020-2024).
5. Avenue, A (2022). *Foreign Affairs Institute*. NO 4.
6. Ayres, A (2019). *The US Indo-Pacific Strategy Needs More Indian Ocean*. Council on Foreign Relations.
7. Biden, J (2021). *Interim National Security Strategic United States of America Guidance*, The White House.
8. Blackwell, M (2006). *Political Geography*, Routledge Press.
9. Bloomberg (2023). *War in Ukraine*.
10. Bluet Brian (2001). *Geopolitics and Globalization in the Twentieth Century*, London: Reaction Books.
11. Brzezinski, Z (2003). "living with China," *The national interest*.- <https://www.bp.com>
12. Chen, T; Nance, A; Sumner, H. (2022). *Water wars: AUKUS goes hypersonic* <https://www.lawfareblog.com/water-wars-aukus-goes-hypersonic>.
13. Claps, K (2006). *Man, The State and War*. New York: Columbia University Press.
14. *Climate Temps*. Com 2019.
15. Cohen S.B (2014). *Geopolitics in new world Era, USA: west view press* .
16. Cohen S.B (2015). *Geopolitics: The Geography of International Relations*. 3ir ed. Publishers: Rowman & Littlefield.
17. Cohen, S.B (2003). *Geopolitics of the world System*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
18. Cohen, S.B (2003). *Geopolitics of the World System*, translator: Abbas Kardan, Tehran: Abrar Moaaser. **[In Persian]**
19. Cowie, A.P (1989). *Oxford Advanced Learners Dictionary*. UK, oxford University press.
20. Dalby, S; Ó Tuathail, G; Routledge, P. (1998). *The Geopolitics Reader*. London: Routledge
21. Dehghani Firouzabadi, S.J (2017). *Theories of International Relations*, Tehran: Samt Publications, Volume 1. **[In Persian]**
22. Dibbam, P (2022). *The Geopolitical Impaction of Russia Sinuation of Ukraine* , Australian Strategic Policy Institute.
23. Dodds, C (2000). *Geopolitical Traditions, A century of Geopolitical thought*, Routledge Publication.

24. Dodds, K (2000). *Geopolitics in a Changing World*, England, Person Education Limited.
25. Farrington, H (1989). *Strategic Geography*. London, Rutledge.
26. Flint, C (2016). *An Introduction to Geopolitics*, translators: ghalibaf, Mohammad Bagher and Pour Mousavi, Seyed Moussa, Tehran: Qomes Publications. **[In Persian]**
27. Freidman, M (1982). *Capitalism and Freedom*, The University of Chicago Press, Chicago and London.
28. Friedman, G; Shapiro, J.L. (2017). *The Geopolitics of 2017 in 4 Map*.
29. Gray, C.S (1977). *The Geopolitics of the Nuclear Era*. New York, Russak & Company. Inc.
30. Hafeznia, M.R (2017). *Principles and Concepts of Geopolitics*, Tehran: Amir Kabir Publications. **[In Persian]**
31. Hafeznia, M.R (2022). *The future scenarios of the world in the light of Haran Ukraine*. *Geopolitics Quarterly*, 18th year, number 1, February 1.
32. Hagget, P (1983). *Geography: A Modern Syntheses*. New York: Publisher: HarperCollins College Div.
33. Haggett, P (2001). *Geography: A Global Synthesis*. Publisher: Prentice Hall.
34. Hogget, P (2012). *New Hybrid Geography*, translator: Shapour Gudarzinejad, Tehran: Samet Publications. **[In Persian]**
35. Hollis, M; Steve, S (1991). *Explaining and Understanding International Relations (Clarendon Paperbacks) 1st Edition*, Clarendon Press.
36. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room>
37. Ikenberry, J (2008). "The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?" *Foreland Affairs*, January/February 2008
38. Kabir Research Institute. **[In Persian]**
39. Kaplan, R.D (2012). *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*. Published: Random House, Inc.
40. Kaplan, R.D (2014). *The coming Anarchy Book*, ResearchGate.
41. Karami, J (2021). *Leviathan security strategy: reflection of the geopolitical environment in Russian governance thought*. *Geopolitics Quarterly*, 18th year, Number 3, Autumn.
42. Kardan, A (2011). *Soft War, Democratization of the United States of America and the theory of cultural imperialism*, *Culture Strategy Quarterly*, Winter Edition. **[In Persian]**
43. Kellner, P (2021). *Beyond" Indo-Pacific": Understanding Small Pacific Powers on Their Own Terms*.
44. Kemp, G; Harkavy, R (1997). *Strategic Geography and the Changing*, Publisher: Carnegie Endowment for International Peace. Middle East.
45. Kessinger, H.A (2016). *China*, translator: Hossein Rasi, Tehran: Negah Moaaser Publications. **[In Persian]**

46. Kissinger, H.A (2007). Says China's rise could lead to conflict Japan today.com (2007/03/23) – Ikenberry.
47. Kissinger, H.A (2022). It's time for a negotiated peace in Ukraine, Kissinger says, EUROPE POLITICS. PUBLISHED SUN, DEC 18, 2022.
48. Kissinger, H.A (2022). Leadership: Six Studies in World Strategy, Publisher Penguin Audio.
49. Kumar Shahi, D (2022). War in Ukraine A Geopolitical Analysis Research Gate .
50. Lacoste, Y (2012). From Geopolitics to Vision, translated by Siros Sahami, Tehran: Amir
51. Mearsheimer, J.J (2001). The Tragedy of Great Power Politics. London: W.W.W. Norton & Company.
52. Mearsheimer, J.J (2006). China's Unpeaceful Rise. Current History, Vol. 105, No. 690.
53. Mearsheimer, J.J (2021). The Inevitable Rivalry America, China, and the Tragedy of Great-Power Politics, Foreign Affairs, November/December.
54. Merriam Webster Dictionary (2022). Springfield, Massachusetts, United.
55. Mojtahedzadeh, P (2012). Geopolitical philosophy and function, Tehran: Samit Publications. **[In Persian]**
56. Moshirzadeh, H (2016). Evolution in theories of international relations, Tehran, Samt Publications. **[In Persian]**
57. Mossalanejad, A (2023) Geopolitical Power Balancing in Biden's Strategic Policy Making. Geopolitics Quarterly, Volume: 18, No 4, Winter.
58. Muir, R (2000). A new approach to political geography, Tehran: Publications of the Armed Forces Geographical Organization. **[In Persian]**
59. National Defense Strategy (2022). United States Department of Defense, CSIS.
60. National Security Strategy Russia. (2021). Institute Montaigne.
61. NATO (2022). Strategic Concept, Adopted Head of State and Government Submit in Madrid, 29 June 2022.
62. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (1991). 27.
63. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (1993). 28.
64. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (1996). 29.
65. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (1997). 30.
66. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (2006). 31.
67. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (2010). 32.
68. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (2015). 33.
69. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (2017). 34.
70. NNS (National Security Strategy of the United States of America) (2022). 23.
71. Office of Political Studies of the Islamic Council (2019). Changing the position of West Asia in the American strategic documents and its consequences on Iran's national security. Bureau of Political Studies, serial number: 16478. **[In Persian]**
72. Pacione, M (1985). Progress in Political Geography, Australia, Croom Helm.

73. Petsinger, M (2016). Geoeconomics Fellow in the US and Americas Programmed at Chatham House
74. Prescott, J.R.V (1978). The geography of frontiers and boundaries. New Jersey. Pub:President Trump Donald and International Relations', Stiftung Disenchant und Politic (SWP).
75. Ratten, V (2022). The Ukraine Russia conflict Geopolitical and Intractional, Thunder Brid- Wily.
76. Richardson, L.F (1960). Statistics of Deadly Quarrels. Boxwood Press, Pittsburgh Pa.; Quadrangle Books, Chicago cagou, Ill Science 30 December 1960: Vol. 132 No. 3444 pp. 1931-1932 DOI: 10.1126/science.132.3444.1931-a.
77. Sariolqhalam, M (2022). What is Russia's role in America's alternative plan instead of the JCPOA, Jamaran Information and News Database. Date 10/27/2022. **[In Persian]**
78. Sariolqhalam, M (2023). The Country's Future Depends on Financial Resources and Wealth Production. Jamaran Information and News Base, 4/3/2023. **[In Persian]**
79. Strategic Studies Think Tank (2017). National Security Strategy of the United States of America. **[In Persian]**
80. Strategy, Atlantic Monthly (2017). Strategy Security National Formulating, (M, Dalton., & J, Schaus., M, Cancian-. (CSIS (Studies International and Strategic for Center. Choices at Available", Step First, Small If, Good a Is Guidance Security, 18 November; Available at[https://www.swpberlin.org/en/point-of-view/president-trump-](https://www.swpberlin.org/en/point-of-view/president-trump) Vol. 289, No. 1 and Experience Past:
81. Taylor, P (1994). Political Geography, Longman Scientific and Technical: U.K.
82. Taylor, P; Francis (1995). Political Geography and Geopolitics, London Press.
83. Times, H (2022). In its new Indo-Pacific strategy, US Commits to supporting India's Rise. February 13. <https://cset.georgetown.edu/article/in-its-new-indo-pacificstrategy-us-commits-to-supporting-indias>.
84. Trump, D (2017). Strategy Hinges on Russia", The Foreign Policy Magazine, August 8. 38. Perthes, Volker at: <http://www.reuters.com/article/us-saudi-asiachinaidUSKBN16N0G9> 37. Rough.
85. UN Documents for Iran Security Council Resolution 1737 (2006).
86. UN Documents for Iran Security Council Resolution 1747 (2007).
87. UN Documents for Iran Security Council Resolution 1803 (2008).
88. UN Documents for Iran Security Council Resolution 1929 (2010).
89. UN Documents for Iran United Nations Security Council Sanctions (2006-2010).
90. Vasegh, M; and et al (2017). Epistemological explanation of the concept of geopolitics, Political Geography Research Quarterly, No. 10. **[In Persian]**
91. Walt, S.M (2023). Foreign Affairs, FEBRUARY 13, 2023, what the war in Ukraine has revealed about alliances. Professor of International Affairs at the Harvard Kennedy School.

92. Walt, S.M (2023). Looking Ahead to 2023 Looking Back. January 4, A Columnist at Foreign Policy and International Relations in Harvard University.
93. Westphal, K (2013). Unconventional Oil and Gas-Global Consequences.
94. Zakaria, F (2023). War in Ukraine. GPS takes a comprehensive look at foreign affairs and global policies through in-depth, one-on-one interviews, May 7, 2023, Mar 5, 2023.
95. Zarei, B (2022). A Novel at Iran's Development, Tehran: Tehran University Press.
96. Zarei, B (2022). Geopolitical Challenges and National Development of Russia, Majles and Strategy Quarterly, No. 24. **[In Persian]**

COPYRIGHTS

©2023 by the authors. Published by the Iranian Association of Geopolitics. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>
